

บทที่ 3

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดให้มีการแจ้งสิทธิและติดตามผลใน ชั้นสอบสวนของผู้เสียหายตามกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ

ในบทนี้จะศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดให้มีการแจ้งสิทธิและติดตามผลในชั้นสอบสวนของผู้เสียหาย ทั้งในส่วนของกฎหมายภายในประเทศและส่วนของกฎหมายต่างประเทศ โดยจะสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับกรณีการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในชั้นสอบสวนว่ามีแนวทางการกำหนดให้มีการแจ้งสิทธิและติดตามผลในชั้นสอบสวนของผู้เสียหายว่าควรมีหลักในการปฏิบัติกันอย่างไรให้มีความเหมาะสมและสามารถนำมาปรับใช้กับประเทศไทยได้มากน้อยเพียงใดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการบังคับใช้กฎหมายกับกรณีดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.1 กฎหมายระหว่างประเทศตามปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับ เหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985¹

ปฏิญญาฉบับนี้มีผลมาจากการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ครั้งที่ 7 ณ นครมิลาโน ประเทศอิตาลีซึ่งได้รับการรับรองโดยที่ประชุมใหญ่ทั่วไปโดยมีปรัชญาพื้นฐานที่สำคัญคือผู้เสียหายในคดีอาญาและเหยื่ออาชญากรรมจะต้องได้รับการยอมรับและได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยได้กำหนดหลักการพื้นฐานในการอำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหายจากอาชญากรรม (Victim of crime) และผู้เสียหายจากการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง (Victim of a abuse power) ในการประชุมครั้งนี้ส่งผลให้หลายประเทศในทวีปยุโรปและทวีปอเมริกาได้เริ่มให้ความสำคัญต่อการปกป้องคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมโดยในปี ค.ศ. 1964 อังกฤษได้ทดลองแต่งตั้งคณะกรรมการชดเชยความ

¹ วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์. (2544). *ผู้เสียหายในคดีอาญา: การศึกษาสิทธิและการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. สาขานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 83-99.

เสียหายทางอาญา (The Criminal Injuries Compensation Board) เพื่อพิจารณาจ่ายค่าชดเชยให้กับเหยื่ออาชญากรรมที่ได้รับบาดเจ็บสาหัส และในปี ค.ศ. 1982 ประเทศสหรัฐอเมริกา คณะกรรมการประธานาธิบดีเกี่ยวกับเหยื่ออาชญากรรม (The President's Task Force On Crime Victim) ได้ยื่นข้อเสนอแนะทางกฎหมายหลายประการ และในปีเดียวกันก็ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติปกป้องเหยื่อและพยาน (The Federal Victim and witness Protection Act) โดยที่ประเทศไทยได้มีการเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 โดยมีมุ่งหมายที่จะให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างทั่วถึง ดำเนินการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนให้มีการรับเรื่องราวร้องทุกข์เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพรวมถึงให้คำปรึกษาแนะนำด้านกฎหมายและสิทธิต่างๆประสานงานให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม โดยกองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพได้ดำเนินการภายใต้หลักสิทธิมนุษยชน ตามหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและปฏิญญาว่าด้วยหลักพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985 เพื่อกำหนดหลักการที่เจ้าหน้าที่บังคับปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญานับตั้งแต่เริ่มดำเนินคดีจนถึงการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ และได้มีการดำเนินการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทั้งในส่วนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการ ทนายความศาล และราชทัณฑ์ในการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายเพื่อให้เกิดการถ่วงดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำความผิดกับสิทธิของผู้เสียหายอย่างแท้จริง สิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับการคุ้มครองประกอบด้วย

- 1) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to Justice and fair treatment)
- 2) การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิด (Restitution)
- 3) การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐ (Compensation)
- 4) การให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่อ (Assistance)²

ในปัจจุบันประชาคมโลกได้ตระหนักถึงสิทธิของผู้เสียหาย จากการเป็นเหยื่ออาชญากรรมถึงได้มีความร่วมมือจากหลายประเทศทั่วโลกในการให้สัตยาบันในปฏิญญาฉบับนี้โดยมุ่งหวังว่าประเทศสมาชิกจะนำหลักแห่งปฏิญญานี้ไปปรับใช้แก่ประเทศของตน โดยหลักการของปฏิญญา

² กองทุนยุติธรรมหลักประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน. (2558). การให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่อ. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก URL: <https://www.cwt.prd.go.th>. [2561, 21 กรกฎาคม].

ฉบับนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายจากการเป็นเหยื่ออาชญากรรม³ โดยมีหลักการสำคัญ ดังนี้

1) ผู้เสียหายจากการตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมตามปฎิญญาฉบับนี้ หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ได้รับความเสียหายไม่ว่าจะตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทางด้านร่างกายจิตใจได้รับความเจ็บปวดทุกข์ทรมาน หรือได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดในด้านทรัพย์สิน โดยเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นผลโดยตรงจากการกระทำผิดหรือละเว้นการกระทำซึ่งเป็นการละเมิดต่อกฎหมายอาญารวมถึงพระราชบัญญัติที่บัญญัติให้การใช้อำนาจหน้าที่โดยไม่ถูกต้องเป็นความผิดทางอาญา

2) การพิจารณาว่าบุคคลใดเป็นผู้เสียหายตามความหมายของปฎิญญาฉบับนี้จะไม่คำนึงถึงการพบหรือจับกุม ฟ้องร้องหรือลงโทษผู้กระทำความผิดแล้วหรือไม่ และไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหาย และให้หมายความรวมถึงครอบครัวหรือทายาทของผู้เสียหายตลอดจนบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการเข้าไปช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมให้พ้นจากภัยอันตรายหรือเข้าป้องกันการทำร้ายนั้น

3) หลักการสำคัญที่ใช้ในการพิจารณาในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายจากอาชญากรรมมี 4 ประการ ดังนี้⁴

(1) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to Justice and fair treatment Noun) คือผู้เสียหายควรได้รับการปฏิบัติด้วยความรู้สึกเมตตา (Compassion) และเคารพถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Dignity) มีสิทธิในการเข้าถึงกลไกของกระบวนการยุติธรรมและได้รับการเยียวยาความเสียหาย (Harm) ที่ได้รับโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายเพื่อบรรเทาความเจ็บปวดที่ผู้เสียหายได้รับ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ในคดีอาญาส่วนใหญ่ผู้เสียหายจะไปแจ้งความร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจเพราะประชาชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีฐานะจึงจำเป็นต้องใช้บริการของรัฐโดยรัฐจัดสรรให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นหน่วยงานแรกในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งมีหน้าที่คอยบริการประชาชน รับเรื่องราวร้องทุกข์ เพราะฉะนั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงเป็นหน่วยงานแรกในการบริการ

³ ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์. (2535). สิทธิเหยื่ออาชญากรรมพึงได้รับจากกระบวนการยุติธรรม. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*. 32(4). หน้า 387 – 388.

⁴ ปดิธาน มาลากุล ณ อยุธยา. (2552). *การคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายกรณีพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้อง*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 30-33.

ประชาชนให้ประชาชนรู้สึกว่าได้ได้รับความเห็นอกเห็นใจและจะได้ความเป็นธรรมจากการมาร้องทุกข์กับเจ้าหน้าที่ตำรวจ

โดยมาตรฐานขององค์การสหประชาชาติได้วางหลักไว้ให้ผู้เสียหายในคดีอาญาจะต้องได้รับการปฏิบัติด้วยความเห็นอกเห็นใจ อย่างเหมาะสมกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในหลายๆประเทศ ที่ร่วมลงนามกับปฏิญญาฉบับนี้ ได้มีการจัดทำคู่มือแนวทางปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญาสำหรับเจ้าพนักงานของรัฐในองค์กรต่างๆของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อเป็นการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับผู้เสียหาย และในบางประเทศได้มีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิของเหยื่อหรือกฏบัตรแห่งสิทธิของเหยื่อ และมีการปฏิรูปการบริหารงานยุติธรรมให้มีกลไกที่หลากหลายในการที่จะอำนวยความสะดวกยุติธรรมและแก้ไขเยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญาได้เหยื่ออาชญากรรม ตัวอย่างเช่น การจัดให้มีเจ้าหน้าที่พิเศษในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งรับผิดชอบ และเอาใจใส่ต่อผู้เสียหายในคดีอาญาหรือจะตั้งเป็นหน่วยงานเฉพาะในสถานีตำรวจ ศาลหรือเนติบัณฑิตยสภาโดยมีการจัดตั้งหน่วยงานพิเศษขึ้นมาสำหรับดูแลผู้เสียหายในคดีอาญาโดยเฉพาะ รวมถึงมีการทบทวนกระบวนการทางกฎหมายเพื่อที่จะตรวจสอบหน่วยงานเหล่านั้นได้เสมอ

(2) รัฐต้องจัดให้มีกลไกทางตุลาการ และกลไกในการบริหารเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เหยื่อสามารถได้รับการเยียวยาความเสียหายโดยผ่านการดำเนินงานที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการด้วยความรวดเร็ว สะดวกและเป็นธรรมโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายมากและสามารถเข้าถึงได้ อีกทั้งเหยื่อควรได้รับข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาผ่านกลไกต่างๆเหล่านั้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ปฏิญญาฉบับนี้กำหนดไว้ให้รัฐมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้เหยื่ออาชญากรรมได้ทราบข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิที่เหยื่อจะได้รับจากรัฐและได้รับการบริการจากรัฐด้วยความรวดเร็ว สะดวก เป็นธรรมและไม่เสียค่าใช้จ่ายมาก โดยจะเน้นการบริการประชาชนให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่ายไม่มีขั้นตอนที่ซับซ้อนและให้ความสำคัญกับเหยื่ออาชญากรรมเป็นอย่างมาก เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการรักษาสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมรัฐจึงต้องจัดให้มีกลไกนี้โดยผ่านทางตุลาการ

(3) กระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องตอบสนองต่อความต้องการของผู้เสียหายและอำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหายโดยมีขั้นตอนในการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงบทบาทและสิทธิของตน รวมถึงมีการแจ้งกำหนดเวลาและความคืบหน้าของการดำเนินการพิจารณาพิพากษาคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีร้ายแรง (Serious Crimes) ที่มีผลกระทบต่อจิตใจของผู้เสียหายและผู้เสียหาย

ต้องการที่จะได้รับทราบข้อมูลข่าวสารเหล่านั้น ในหลายๆประเทศได้มีมาตรการคุ้มครองผู้เสียหาย ในคดีอาญาโดยผู้เสียหายสามารถที่จะติดตามข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับคดีที่ตนเป็นผู้เสียหาย โดยรัฐจะ จัดตั้งเจ้าหน้าที่ หรือมอบหมายให้หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านนี้ขึ้นเป็นกรณีพิเศษ หรือใน กรณีที่ผู้เสียหายโดนทำร้ายร่างกายอย่างร้ายแรงโดยที่ผู้กระทำความผิดไม่มีทางโต้แย้งได้ เช่นคดี เกี่ยวกับเพศ คดีทำร้ายร่างกายได้รับอันตรายสาหัส ในบางประเทศจะมอบหมายให้พนักงานอัยการ เป็นผู้ดูแลโดยจะเรียกตัวผู้เสียหายหรือครอบครัวของผู้เสียหายมาให้ปากคำก่อนที่จะมีการฟ้องร้อง ดำเนินคดี และให้ความสำคัญกับกระบวนการพิจารณาคดี โดยจะต้องยอมรับฟังทัศนคติและความ กังวลใจของผู้เสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ความเสียหายมีผลกระทบต่อผลประโยชน์ส่วน บุคคล

ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีไม่ว่าในชั้นเจ้าพนักงานตำรวจ เจ้าพนักงานอัยการ หรือในชั้นศาล ต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้เสียหายโดยนำไปพิจารณาว่าผู้เสียหายมีทัศนคติ อย่างไรและมีความกังวลใจอะไรบ้าง โดยในส่วนที่มีผลกระทบต่อผลประโยชน์ส่วนบุคคลของผู้เสียหาย (Personal Interest) ในการพิจารณาต้องปราศจากอคติต่อสิทธิของผู้ต้องหาหรือสิทธิที่ จำเลยมี⁵ โดยในการพิจารณาจะต้องมีความสอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่รัฐ กำหนดขึ้น เพื่อประโยชน์ในการพิจารณาคดีซึ่งจะนำไปสู่การมีคำพิพากษาของศาลอันถึงที่สุดด้วย ความรวดเร็วและยุติธรรม

ดังนั้น เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมในระหว่างพิจารณาคดีต้องได้รับความร่วมมือจาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายโดยเฉพาะเจ้าพนักงานตำรวจและพนักงานอัยการ จะต้องทำหน้าที่ใน การรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับคดีเพื่อให้ศาลนำมาพิจารณาเพื่อที่จะทราบ ข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆอันเกี่ยวกับการกระทำความผิดและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อผู้เสียหาย เพื่อที่จะนำมาวินิจฉัยประเมินความรุนแรงของการกระทำความผิด อันส่งผลถึงคำพิพากษาถึงที่สุด ให้ชดเชยมูลค่าความเสียหาย

ในการดำเนินการทางกระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอนรัฐต้องจัดให้มีการช่วยเหลือเหยื่อ (Assistance) อย่างเหมาะสมตั้งแต่เริ่มกระบวนการทางกฎหมายจนจบกระบวนการยุติธรรม ใน ระดับสากลหลายประเทศบัญญัติให้ผู้ได้รับความเสียหายได้รับความช่วยเหลือโดยไม่ต้องเสีย ค่าใช้จ่ายในชั้นศาล ส่วนในชั้นสอบสวนจะมีการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาหรือ

⁵ ปณิธาน มาลากุล ณ อยุธยา. อ่างแก้วเชิงอรุณที่ 4. หน้า 31

เหยื่ออาชญากรรมโดยจัดให้มีนักสังคมสงเคราะห์ หรืออาสาสมัครที่ผ่านการอบรมแล้วมาประจำที่สถานีตำรวจเพื่อทำหน้าที่คอยประสานงานกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา

เพื่อเป็นการให้ความสะดวกแก่เหยื่ออาชญากรรม และเป็นการปกป้องสิทธิส่วนบุคคลโดยให้หลักประกันในความปลอดภัยจากการคุกคามและล่วงล้ำแก่ผู้เสียหายในคดีอาญารวมถึงครอบครัวและพยานที่เกี่ยวข้อง รัฐจะต้องกำหนดแนวการปฏิบัติสำหรับบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมและการบริหารเพื่อให้เกิดการพิจารณาอย่างยุติธรรมและเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความจำเป็นของรัฐและความจำเป็นของผู้ต้องหา รวมถึงความไม่สะดวกที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมที่ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ส่วนบุคคลของผู้เสียหายในคดีอาญา โดยกำหนดมาตรการ เช่น การให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินของผู้เสียหายในคดีอาญา การให้ค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหายที่มาเป็นพยานในศาล การใช้วิธีการพิเศษในการพิจารณาคดีในกรณีและผู้เสียหายเป็นเด็ก หรือผู้หญิงในคดีความผิดทางเพศ โดยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับผู้กระทำความผิด โดยที่พยานจะได้รับความคุ้มครองจากการคุกคาม ช่มชู้ จากเจ้าหน้าที่ตำรวจและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

(4) ควรมีกลไกในการระงับข้อพิพาทอย่างไม่เป็นทางการรวมถึงการไกล่เกลี่ยอนุญาโตตุลาการ และความยุติธรรมตามจารีตประเพณีท้องถิ่น ควรใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเหมาะสมเพื่อสนับสนุนการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และเยียวยาแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา

โดยให้ความเชื่อมั่นในระบบการดำเนินคดีที่มีผู้เสียหายเป็นศูนย์กลาง กล่าวคือจะต้องมีการส่งเสริมให้มีกระบวนการในการระงับข้อพิพาทอย่างไม่เป็นทางการตัวอย่างเช่นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในระดับชุมชน หรือการประนีประนอมข้อพิพาทในทางอาญาในระดับท้องถิ่นซึ่งคู่กรณีสามารถที่จะตกลงกันได้เพื่อให้ได้ข้อยุติที่เหมาะสมมากกว่าที่จะดำเนินคดีกันอย่างเป็นทางการ ใน การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่ใช่กระบวนการทางศาลเพราะฉะนั้นในการระงับข้อพิพาทจึงต้องทำด้วยความเป็นธรรมและเหมาะสม โดยคำนึงถึงความต้องการของผู้เสียหายเป็นหลักเช่น

ประเด็นที่หนึ่ง การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิด (Restitution) คือ การชดใช้ความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยผู้กระทำความผิด เป็นกระบวนการที่ผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิด และยังเป็นหนทางที่

สร้างสรรค์ของสังคมในการควบคุมผู้กระทำความผิดให้ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนในขณะเดียวกันนั้นก็เป็นการเปิดโอกาสที่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายจะได้รับการฟื้นฟู⁶

การชดใช้ความเสียหายโดยวิธีการนี้จะทำให้ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายได้ตกลงทำความเข้าใจถึงความต้องการของแต่ละฝ่ายและเพื่อให้เกิดความยุติธรรมจึงจำเป็นที่เจ้าหน้าที่รัฐจะต้องเข้ามาเป็นคนกลางในการตัดสิน มิฉะนั้นแล้วจะกลายเป็นปัญหาที่บานปลาย โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องเป็นคนกลางตัดสินโดยใช้กฎหมายเป็นหลักในการกำหนดค่าเสียหายโดยจะต้องไม่ทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรู้สึกว่าจะเสียเปรียบ หากทั้งสองฝ่ายตกลงที่จะยอมความกันแล้วประโยชน์ที่ได้รับคือความสัมพันธ์ระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดก็จะดีขึ้น โดยที่ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาจากการกระทำความผิดอย่างเหมาะสมตามความประสงค์ของผู้เสียหายเอง และผู้กระทำความผิดก็ได้รับผิดชอบต่อการกระทำของตนโดยต้องชดใช้ค่าเสียหายที่เหมาะสมกับการกระทำความผิดและไม่มากเกินไป โดยที่หลายๆประเทศได้นำเอาการชดใช้ความเสียหายในรูปแบบต่างๆ ไปใช้ในกระบวนการดำเนินคดีอาญาในขั้นตอนต่างๆ ตัวอย่างเช่น การพักการลงโทษ การรอลงโทษ และการระงับข้อพิพาทในทางอาญาอย่างไม่เป็นทางการ เป็นต้น

ประเด็นที่สอง การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐ (Compensation) โดยทั่วๆ ไปแล้วในคดีอาญาการที่จะได้รับการชดเชยความเสียหายเป็นตัวเงินเป็นมาตรการที่มีความสำคัญ อันดับต้นๆ ของความช่วยเหลือภายหลังจากที่ตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา ข้อแตกต่างประการสำคัญระหว่างการชดเชยและการชดใช้ความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาก็คือ การชดเชยความเสียหายไม่จำเป็นว่าจะต้องมีการจับกุมตัวผู้กระทำความผิดได้ หรือต้องมีการลงโทษผู้กระทำความผิดให้ชดใช้ความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาแต่อย่างใด ตามหลักเกณฑ์ที่องค์การสหประชาชาติกำหนดไว้ใน การชดเชยความเสียหายโดยรัฐมีดังนี้

หากผู้เสียหายไม่สามารถได้รับค่าชดเชยจากผู้กระทำผิดหรือโดยวิธีทางอื่นเต็มจำนวนรัฐต้องพยายามจัดให้มีการจ่ายค่าชดเชยให้แก่ผู้เสียหาย ในกรณีที่ผู้เสียหายได้รับอันตรายแก่กายหรือได้รับความเสียหายแก่ร่างกายหรือจิตใจอันเป็นผลมาจากการกระทำผิดอาญาร้ายแรง จะต้องมีการชดเชยค่าเสียหายให้ผู้เสียหายรวมถึงครอบครัวของผู้เสียหายโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่มิผู้ต้องพึงพาผู้เสียหายที่ได้เสียชีวิตหรือต้องตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ อันเนื่องมาจากการตกเป็นผู้เสียหาย

⁶ ปณิธาน มาลากุล ณ อยุธยา. อ่างแก้วเชิงอรุณที่ 4. หน้า 32.

ในคดีอาญา ในกรณีนี้รัฐควรจะหลีกเลี่ยงความล่าช้าโดยไม่จำเป็นในการพิจารณาคดีและการบังคับตามคำสั่งและคำพิพากษาของศาลในการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหาย

รัฐต้องจัดให้มีการก่อตั้ง สนับสนุน และขยายกองทุนสำหรับการชดเชยความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมระดับชาติรวมถึงกองทุนอื่นที่มันอาจจะถูกก่อตั้งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์เดียวกันนี้

(5) การให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่อ (Assistance) การให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายนอกจากปัจจัยภายนอกแล้วยังมีปัจจัยภายในเช่นในการช่วยเหลือทางด้านจิตใจอารมณ์และความรู้สึกของผู้เสียหาย โดยการให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยได้รับการชดเชยความเสียหายอย่างถูกต้องและเป็นธรรม และได้รับการช่วยเหลือปัญหาอื่นที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา เช่น

เหยื่อต้องได้รับสิ่งของที่จำเป็น การรักษาพยาบาล การช่วยเหลือทางด้านสุขภาพจิตและทางสังคมโดยรับอาสาสมัครจากชุมชน หรือโดยวิธีการอื่นโดยได้รับคำแนะนำจากท้องถิ่น

เหยื่อต้องได้รับการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับด้านสาธารณสุข และการบริการทางสังคมรวมถึงการบริการอื่นๆซึ่งรัฐได้จัดไว้

เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือบุคลากรด้านงานยุติธรรม บุคลากรด้านสาธารณสุข บุคลากรด้านบริการสังคม รวมถึงบุคลากรอื่นที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมจะต้องได้รับการฝึกอบรมเพื่อให้เหมาะสมในการให้คำแนะนำแก่เหยื่อเพื่อให้เหยื่อมั่นใจว่าจะได้รับการช่วยเหลือที่เหมาะสมและรวดเร็ว

ในการจัดให้บริการและช่วยเหลือแก่เหยื่อ ควรมุ่งความสนใจต่อบุคคลที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษเพราะเหตุว่าเหยื่อได้รับความทุกข์ทรมานจากการกระทำความผิดมาแล้ว ดังนั้นในการให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่อจึงต้องให้ความสำคัญต่อสภาพจิตใจของเหยื่อเป็นหลัก⁷

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าปฏิญญาฉบับนี้จะมุ่งเน้นถึงสิทธิของเหยื่อเป็นหลัก โดยจะให้ความสำคัญของเหยื่อในด้านต่างๆ โดยเฉพาะในด้านการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม จะต้องได้รับความสะดวกรวดเร็วและหลีกเลี่ยงความไม่สะดวกโดยในการปฏิบัติต่อผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมจะให้ความสำคัญในด้านจิตใจของเหยื่อ เพราะเหยื่ออาชญากรรมอาจได้รับผลกระทบทางด้านจิตใจเพราะฉะนั้น ในการบริการของรัฐจึงจำเป็นที่จะต้องให้การช่วยเหลือเยียวยาในลักษณะของการให้ความเห็นอกเห็นใจ และให้คำแนะนำทางด้านกฎหมายรวมถึงอธิบายเกี่ยวกับ

⁷ ปณิธาน มาลากุล ณ อยุธยา. อ้างแล้วเชิงบรรณที่ 4. หน้า 33.

ขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมอย่างละเอียด โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้ามาทำหน้าที่ให้บริการกับเหยื่อนั้นจะต้องได้รับการอบรมมาก่อนปฏิบัติหน้าที่ เพราะในการทำงานเกี่ยวกับเหยื่อนั้นจะต้องคำนึงถึงสิทธิของเหยื่อและหน้าที่ของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติต่อเหยื่อ โดยอาจจะต้องตอบคำถามของเหยื่อซ้ำๆ หลายครั้งจึงจะต้องมีความอดทน อดกลั้นซึ่งผู้ที่ผ่านการอบรมมาแล้วจะทำหน้าที่ได้ดีกว่าผู้ที่ยังไม่ผ่านการอบรม และจะต้องแจ้งสิทธิต่างๆ ที่เหยื่อจะได้รับจากการเยียวยาของรัฐ โดยปฏิญญานับนี้นอกจากจะให้ความสำคัญในการบริการของรัฐที่มีต่อเหยื่อ ยังให้ความสำคัญกับเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่ต่อเหยื่ออีกด้วย

(6) หากมีกรณีถึงการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรและเจ้าพนักงานของรัฐตามกฎหมายนั้นได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาและได้สร้างความเสียหายให้เกิดขึ้นกับบุคคล ผู้เสียหายในกรณีนี้ต้องได้รับการชดเชยจากรัฐ

การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐ (Compensation) การชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยรัฐ เป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งของการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาเหลือเหยื่ออาชญากรรม กล่าวคือสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาโดยทั่วๆ ไปแล้ว การได้รับการชดเชยความเสียหายเป็นตัวเงินนั้นเป็นมาตรการที่มีความสำคัญอันดับต้นๆ ของความช่วยเหลือ ภายหลังจากที่ตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา ข้อแตกต่างประการสำคัญระหว่างการชดเชยและการชดใช้ความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาก็คือ การชดเชยความเสียหายไม่จำเป็นว่าจะต้องมีการจับกุมตัวผู้กระทำความผิดได้ หรือต้องมีการลงโทษผู้กระทำความผิดให้ชดใช้ความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาแต่อย่างใด

ที่สำคัญคือการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐหากปฏิบัติไม่ถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ความเสียหายก็จะเกิดขึ้นแก่รัฐ ประเด็นสำคัญคือประชาชนก็จะไม่ได้รับการบริการจากรัฐตามสมควร ซึ่งมาตรการในการลงโทษกับเจ้าพนักงานซึ่งไม่ได้ปฏิบัติตามกฎหมายหรือฝ่าฝืนกฎหมายอาญาก็มีบัญญัติไว้ในกฎหมาย กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับ ของหน่วยงานนั้นๆ เป็นการเฉพาะอยู่แล้ว ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐในการบัญญัติกฎหมายในการที่จะกำหนดการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นๆ

ซึ่งเมื่อพิจารณาตามหลักปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985 ในเรื่องของสิทธิที่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมควรได้รับจากรัฐแล้วจะเห็นได้ว่า มีการกำหนดถึงการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นทางการจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ กล่าวคือ ผู้เสียหายจะต้องเข้าถึงกระบวนการ

ยุติได้โดยง่ายและได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยจะเน้นการบริการประชาชนให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ง่ายไม่มีขั้นตอนที่ซับซ้อน

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่า หลักปรัชญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985 ได้มีการกำหนดให้รัฐภาคีบัญญัติถึงมาตรการในการคุ้มครองผู้เสียหายไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้สิทธิของผู้เสียหายไม่ถูกละเลยโดยรัฐ แต่ปัจจุบันประเทศไทยได้มีการกำหนดถึงสิทธิของผู้เสียหายไว้ในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นการกำหนดแนวทางการเยียวยาความเสียหายจากรัฐเท่านั้น จึงยังคงมีปัญหาในทางปฏิบัติอยู่ทำให้ผู้เสียหายไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างสะดวกรวดเร็วและเป็นธรรม เนื่องจากไม่มีกฎหมายบัญญัติถึงวิธีการปฏิบัติที่ชัดเจน โดยเฉพาะในชั้นสอบสวนที่ผู้เสียหายมักจะถูกปฏิเสธสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม สาเหตุมาจากความรู้ถึงสิทธิของผู้เสียหายที่รัฐกำหนดให้ และไม่มีกฎหมายกำหนดกรอบในการปฏิบัติของพนักงานสอบสวนไว้อย่างชัดเจน จึงทำให้การปฏิบัติต่อผู้เสียหายนั้นยังคงไม่มีประสิทธิภาพ

3.2 กฎหมายต่างประเทศ

ในการที่จะแก้ไขปรับปรุงมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้นนั้น จำเป็นที่จะต้องศึกษากฎหมายของประเทศต่างๆ โดยจะทำการศึกษากฎหมายของสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักรและประเทศญี่ปุ่นซึ่งทั้ง 3 ประเทศนี้มีระบบของกระบวนการ

* รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 25. บัญญัติว่า “สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่นบุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำการนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น

สิทธิหรือเสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ แม้ยังไม่มีการตรากฎหมายนั้นขึ้นใช้บังคับ บุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้ บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ยุติธรรมที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยและเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของประเทศไทย

3.2.1 สหรัฐอเมริกา

ตามบทบัญญัติกฎหมายของสหรัฐอเมริกา ได้ให้ความหมายของเหยื่ออาชญากรรมว่า หมายถึงบุคคลที่ได้ความทุกข์ทรมานโดยตรงทางกายภาพ (Physical) ความรู้สึก (Emotion) หรือความเสียหายในทางการเงิน (Pecuniary Harm) อันเป็นผลมาจากการกระทำผิดกฎหมายอาญารวมถึง⁹

(1) ในกรณีที่ยี่ห้อที่เป็นสถาบันให้หมายถึงผู้แทนของสถาบันและ
 (2) ในกรณีที่ยี่ห้ออาชญากรรมเป็นผู้มีอายุต่ำกว่า 18 ปีผู้ไร้ความสามารถ ผู้ถูกทำให้ทุพพลภาพ หรือถึงแก่ความตาย ให้ถือว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่งดังต่อไปนี้ เป็นเหยื่ออาชญากรรมด้วย

ก) คู่สมรส

ข) ผู้พิทักษ์

ค) ผู้ปกครอง

ง) บุตร

จ) พี่น้องสายเลือดเดียวกัน เช่น พี่ชายหรือน้องชายหรือพี่สาวหรือน้องสาว เป็นต้น

ฉ) สมาชิกในครอบครัว

ช) บุคคลอื่นที่ถูกกำหนดโดยศาล

ดังนั้น สหรัฐอเมริกาจึงกำหนดให้เหยื่ออาชญากรรมมีสิทธิดังต่อไปนี้

(1) สิทธิที่จะได้รับการชดเชยความเสียหายจากผู้ต้องหาอย่างเหมาะสม

(2) สิทธิในการได้รับแจ้งความถูกต้องของกระบวนการยุติธรรมและทันเวลาเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลหรือการดำเนินการทางอาญาใด ๆ ที่เกี่ยวกับอาชญากรรมหรือการปล่อยตัวหรือการหลบหนีของผู้ต้องหา

(3) สิทธิที่จะได้รับแจ้งในทุกกระบวนการดำเนินคดี (ของรัฐ) ในชั้นอันเกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิด ถ้าพิจารณาว่าการให้การของเหยื่อจะไม่มีผลกระทบที่สำคัญ ถ้าหากว่าเหยื่ออาชญากรรมได้ทราบถึงคำให้การอื่นในการพิจารณาคดี

⁹ กานต์จิรา ชิดานนท์. (2558). *บทบาทของผู้เสียหายในคดีอาญาในการกำหนดโทษ: สิทธิในการยื่นคำแถลงการณ์เกี่ยวกับผลกระทบของอาชญากรรม*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. สาขานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 95-97.

(4) สิทธิที่จะได้รับรู้ถึงการพิจารณาอย่างสมเหตุสมผล ในกระบวนการของศาลที่เกี่ยวข้องกับการปล่อยตัวการฟ้องร้องการพิจารณาหรือการดำเนินกระบวนการพิจารณาทัณฑ์บนใด ๆ

(5) สิทธิที่สมเหตุสมผลที่จะปรึกษากับทนายความของรัฐบาลในคดี

(6) สิทธิที่จะได้รับการชดใช้อย่างเต็มที่และทันเวลาตามที่กฎหมายกำหนด

(7) สิทธิในการดำเนินคดีโดยปราศจากความล่าช้าอันไม่สมควร

(8) สิทธิที่จะได้รับความเป็นธรรมและเคารพในศักดิ์ศรีและความเป็นส่วนตัวของเหยื่อ

(9) สิทธิที่จะได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการลงโทษ การตัดสินคดี การไม่จำคุก และการปลดปล่อยผู้กระทำผิด

(10) สิทธิในการได้รับแจ้งเกี่ยวกับสิทธิภายใต้หัวข้อนี้และบริการที่อธิบายไว้ในมาตรา 503

(c) ของพระราชบัญญัติการคุ้มครองสิทธิและการชดเชยความเสียหายจากปี 1990 (42 USC 10607

(c)) [1] และแจ้งข้อมูลการติดต่อสำหรับ สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินผู้เสียหายจากกระทรวงยุติธรรม¹⁰

¹⁰“(a) Rights of Crime Victims.—A crime victim has the following rights:

(1) The right to be reasonably protected from the accused.

(2) The right to reasonable, accurate, and timely notice of any public court proceeding, or any parole proceeding, involving the crime or of any release or escape of the accused.

(3) The right not to be excluded from any such public court proceeding, unless the court, after receiving clear and convincing evidence, determines that testimony by the victim would be materially altered if the victim heard other testimony at that proceeding.

(4) The right to be reasonably heard at any public proceeding in the district court involving release, plea, sentencing, or any parole proceeding.

(5) The reasonable right to confer with the attorney for the Government in the case.

(6) The right to full and timely restitution as provided in law.

(7) The right to proceedings free from unreasonable delay.

(8) The right to be treated with fairness and with respect for the victim’s dignity and privacy.

(9) The right to be informed in a timely manner of any plea bargain or deferred prosecution agreement.

(10) The right to be informed of the rights under this section and the services described in section 503(c) of the Victims’ Rights and Restitution Act of 1990 (42 U.S.C. 10607(c)) [1] and provided contact information for the Office of the Victims’ Rights Ombudsman of the Department of Justice”.

สิทธิที่ได้รับที่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมจะได้รับจากรัฐ ซึ่งโดยทั่วไปในกระบวนการพิจารณาคดีของศาลเกี่ยวกับการกระทำความผิดต่อเหยื่ออาชญากรรมศาลต้องให้ความมั่นใจว่าเหยื่ออาชญากรรมรับรู้สิทธิตามที่ระบุไว้ในกฎหมาย ก่อนที่จะตัดสินใจตามที่อธิบายไว้ในกฎหมายนี้ ศาลจะพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้เหยื่อสามารถเข้าร่วมได้อย่างเต็มที่และจะพิจารณาทางเลือกที่สมเหตุสมผล ต่อการปฏิเสธสิทธิของผู้เสียหายจากกระบวนการยุติธรรม เหตุผลที่การตัดสินใจใด ๆ ที่ปฏิเสธการบรรเทาทุกข์ตามข้อนี้จะต้องระบุไว้อย่างชัดเจนในบันทึกของศาล

โดยทั่วไปแล้วศาลจะต้องตรวจสอบให้แน่ใจว่าเหยื่ออาชญากรรมได้รับสิทธิตามที่ระบุไว้ในกฎหมายหรือไม่ โดยการบังคับใช้สิทธิเหล่านี้อาจถูกบังคับโดยผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมหรือตัวแทนที่ถูกต้องตามกฎหมายของเหยื่ออาชญากรรม

เจ้าหน้าที่และพนักงานของกระทรวงยุติธรรมและหน่วยงานและหน่วยงานอื่น ๆ ของสหรัฐอเมริกาที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสืบสวนสอบสวนหรือฟ้องคดีอาชญากรรมต้องพยายามอย่างดีที่สุดเพื่อดูว่าผู้ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้รับแจ้งถึงสิทธิและปฏิบัติตามสิทธิที่ระบุไว้ในตอนต้นหรือไม่¹¹

3.2.1.1 การส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับเหยื่ออาชญากรรมปฏิบัติตามกฎหมาย

1) 1 ปีนับจากวันที่มีการตรากฎหมายในบทนี้ อัยการสูงสุดของสหรัฐอเมริกาจะประกาศใช้ระเบียบเพื่อบังคับใช้สิทธิของผู้ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมและเพื่อให้มั่นใจว่าการปฏิบัติตามข้อกำหนดของเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโดยมีภาระผูกพันตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเหยื่ออาชญากรรม โดยกำหนดให้อำนาจบริหารภายในกระทรวงยุติธรรมเพื่อให้มีรับและตรวจสอบข้อร้องเรียนเกี่ยวกับการจัดหาหรือการละเมิดสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม

¹¹“(c) Best Efforts To Accord Rights.—

(1) Government.— Officers and employees of the Department of Justice and other departments and agencies of the United States engaged in the detection, investigation, or prosecution of crime shall make their best efforts to see that crime victims are notified of, and accorded, the rights described in subsection (a).

(2) Advice of attorney.— The prosecutor shall advise the crime victim that the crime victim can seek the advice of an attorney with respect to the rights described in subsection (a).

(3) Notice.— Notice of release otherwise required pursuant to this chapter shall not be given if such notice may endanger the safety of any person”.

2) ต้องมีการฝึกอบรมพนักงานเจ้าหน้าที่ของสำนักงานของกระทรวงยุติธรรมให้ปฏิบัติ ตามข้อกำหนดของกฎหมายของรัฐบาลกลางเกี่ยวกับการรักษาผู้ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมและ ช่วยเหลือพนักงานและสำนักงานดังกล่าวในการตอบสนองต่อความต้องการของเหยื่ออาชญากรรม ได้ดียิ่งขึ้น

3) มีการลงโทษทางวินัยรวมถึงการระงับหรือการบอกเลิกการจ้างงานสำหรับพนักงานของ กระทรวงยุติธรรมซึ่งจงใจหรือไม่เป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมายของรัฐบาลกลางที่เกี่ยวข้อง กับการรักษาผู้ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมนี้ได้เพิ่มบทบาทของเหยื่ออาชญากรรมในการเข้ามามีส่วนร่วม ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามากขึ้น ประเทศสหรัฐอเมริกายังให้ความสำคัญในการคุ้มครอง สิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมทั้งก่อนหรือในระหว่างการ พิจารณาคดีอาญา โดยจะให้การคุ้มครองแก่เหยื่ออาชญากรรมและผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งรวมถึง ให้ความคุ้มครองพยานอีกด้วย ผลการประเมินหลังจากมีการบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้มาแล้วเป็น เวลา 7 ปีพบว่า ได้มีการเปลี่ยนแปลงของกระทรวงยุติธรรมคือเหยื่ออาชญากรรมมีส่วนร่วมใน กระบวนการยุติธรรมมากขึ้น จากสถิติในปี 2004 มีผู้เสียหายเข้าร่วม จำนวน 554,654 คน และ เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนร้อยละ 298% ในปี 2010 เป็นจำนวนถึง 2.2 ล้านคน

นับเป็นความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยที่ภาครัฐ สามารถที่จะเยียวยาผู้เสียหายจากคดีอาญาแม้จะไม่ร้อยเปอร์เซ็นต์แต่ก็ทำได้เป็นส่วนมาก และใน การมีส่วนร่วมของเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทำให้เหยื่อสามารถที่จะ แสดงความคิดเห็นต่อคดี ที่เหยื่อได้รับความเสียหาย รวมถึงมีสิทธิยื่นคำแถลงก่อนมีคำพิพากษาต่อ ศาลได้ ซึ่งถือเป็นมาตรการหนึ่งในการให้สิทธิเหยื่ออาชญากรรมได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ ความเสียหายที่ตนได้รับ ทั้งยังกำหนดให้เหยื่ออาชญากรรมมีสิทธิได้รับรู้กระบวนการยุติธรรม อย่างมีเหตุผลในขั้นตอนต่างๆในการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยสาธารณะในศาลชั้นต้นเกี่ยวกับการ ปลดปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยการต่อรองคำรับสารภาพ การตัดสินโทษ หรือขั้นตอนการพักโทษ รวมถึงการให้สิทธิเหยื่ออาชญากรรมในการทำคำแถลงในการกำหนดโทษอีกด้วย

ในส่วนของเหยื่ออาชญากรรมจึงได้มีการกำหนดให้มีการตรวจสอบและอนุญาตให้เหยื่อ อาชญากรรมสามารถร้องขอให้ศาลทบทวนกระบวนการพิจารณาที่ปฏิเสธสิทธิที่บัญญัติไว้ซึ่งถือเป็น เรื่องสำคัญ จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่เนื่องจากการกำหนดให้เหยื่ออาชญากรรมได้รับสิทธิ ต่างๆในกระบวนการยุติธรรม แต่ปราศจากซึ่งการตรวจสอบจากภาครัฐ จึงทำให้การบังคับใช้สิทธิตาม

กฎหมายไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร ดังนั้นในการให้สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมนั้นจึงควรตระหนักถึงมาตรการในการตรวจสอบ เพื่อให้มั่นใจว่าสิทธิใดๆที่กำหนดให้แก่เหยื่ออาชญากรรมนั้นเป็นสิทธิอย่างแท้จริงกล่าวคือ เหยื่ออาชญากรรมมีวิธีในการเยียวยาความเสียหายตามกฎหมาย แต่หากว่าสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมนั้นถูกปฏิเสธจะมีมาตรการป้องกันและเยียวยาอย่างไร การบัญญัติให้สิทธิแต่ไม่มีการชดใช้ความเสียหายกรณีที่มีการละเมิดสิทธินี้ อันอาจจะก่อให้เกิดผลเสียหายตามมาอย่างมาก โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐจะละเลยไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเพราะเห็นว่าเป็นการยุ่งยากหากมีการแจ้งสิทธิและไม่มีบทลงโทษกับผู้ที่ละเมิดสิทธินี้ ในส่วนของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมจะส่งผลกระทบต่อความรู้สึกว่าไม่ได้รับการช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และมีความรู้สึกที่ไม่สามารถควบคุมสิ่งใดได้สิ่งสำคัญคือมีความรู้สึกที่ตนตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมอีกครั้งโดยมีที่มาจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งโดยสรุปแล้วการคำนึงถึงผลประโยชน์ของเหยื่ออาชญากรรม อาจพอสรุปได้ว่าการไม่ได้รับสิทธินั้นเป็นสิ่งที่ดียิ่งกว่า การได้รับสิทธิแต่ไม่มีการเยียวยาหากว่ามีการละเมิดสิทธินั้น¹²

จะเห็นได้ว่า บทบัญญัติของกฎหมายในสหรัฐอเมริกาคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมเป็นอย่างมาก นอกจากคำนึงถึงสิทธิแล้วยังคำนึงถึงมาตรการในการตรวจสอบการรับรองสิทธิของรัฐอีกด้วยผู้วิจัยจึงเห็นด้วย กับคำกล่าวที่ว่า การไม่ได้รับสิทธินั้นยังเป็นสิ่งที่ดียิ่งกว่า การได้รับสิทธิแต่ไม่มีการเยียวยาหากว่ามีการละเมิดสิทธินั้น ซึ่งเมื่อตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาแล้วแต่กลับไม่ได้รับสิทธิตามที่กฎหมายกำหนดโดยรู้สึกที่ตนเองตกเป็นผู้เสียหายอีกครั้งหนึ่งเป็นความรู้สึกที่เลวร้ายยิ่งกว่า เป็นการซ้ำเติมผู้เสียหายโดยตรงซึ่งการประพฤติปฏิบัติเช่นนี้ไม่ควรเกิดขึ้นในสังคม แต่หากเกิดขึ้นแล้วก็ควรมีมาตรการในการปรับปรุงแก้ไขและป้องกันโดยคำนึงถึงสิทธิของผู้เสียหายเป็นหลัก

ซึ่งเมื่อพิจารณาจากตัวบทกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาแล้ว ในเรื่องการแจ้งสิทธิของผู้เสียหายตามที่กฎหมายกำหนด ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องรวมถึงแจ้งระยะเวลาในการทำคดีโดยปราศจากความล่าช้าที่ไม่สมควร แล้วจะเห็นได้ว่า มีการกำหนดถึงสิทธิที่ผู้เสียหายมีก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและสิทธิที่ผู้เสียหายจะได้รับเมื่อจบกระบวนการยุติธรรม รวมถึงขั้นตอนที่ทำให้เกิดเกิดความล่าช้าไว้ในส่วนของ รัฐบัญญัติว่าด้วยสิทธิของเหยื่อและการชดใช้ ค.ศ. 1990 (Victims Rights and Restitution Act, 1990) กล่าวคือ ได้มีการกำหนดสิทธิของประชาชนเมื่อตกเป็น

¹² กานต์ชิตา ชิตานนท์. (2558). อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 9. หน้า.93

ผู้เสียหายไว้อย่างชัดเจนและในส่วนหน้าที่ของเจ้าพนักงานก็ได้มีการกำหนดไว้เช่นเดียวกันรวมถึงบทลงโทษหากเจ้าหน้าที่มีการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตาม¹³ ซึ่งมีบัญญัติไว้ในมาตรา 18 US Code § 3771 - สิทธิของเหยื่ออาชญากรรม

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่า สหรัฐอเมริกา ได้มีการบัญญัติ ถึงสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งได้มีการกำหนดถึงสิทธิที่เหยื่ออาชญากรรมมีและสิทธิที่เหยื่ออาชญากรรมจะได้รับจากรัฐไว้ เป็นการเฉพาะตามรัฐบัญญัติว่าด้วยสิทธิของเหยื่อและการชดใช้ ค.ศ. 1990 ต่างจากพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่2) พ.ศ. 2559 ซึ่งเนื้อหานั้นเป็นการกำหนดในเรื่องค่าเสียหายตามกฎหมายที่จะได้รับจากรัฐ โดยค่าเสียหายนั้นเป็นกระบวนการสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรม กฎหมายของประเทศไทยจึงยังขาดความชัดเจนในเรื่องของสิทธิที่ผู้เสียหายมีและสิทธิที่ผู้เสียหายจะได้รับจากรัฐรวมถึงการแจ้งสิทธิเหล่านั้นเพื่อให้ผู้เสียหายมีโอกาสคัดค้านหากเจ้าหน้าที่ไม่ปฏิบัติตามรวมถึงโทษที่เจ้าหน้าที่ของรัฐจะได้รับหากละเลยไม่ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด

3.2.2 สหราชอาณาจักร

สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมบทบาทของพนักงานเจ้าหน้าที่ในสหราชอาณาจักร¹⁴ประมวลกฎหมายหลักที่บัญญัติเกี่ยวกับบทบาทของเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในขั้นตอนการกำหนดโทษของประเทศอังกฤษ คือ Code of Practice for Victims of Crime ,October

¹³ “ (f) Procedures To Promote Compliance.—

(1) Regulations.— Not later than 1 year after the date of enactment of this chapter, the Attorney General of the United States shall promulgate regulations to enforce the rights of crime victims and to ensure compliance by responsible officials with the obligations described in law respecting crime victims.

(2) Contents.—The regulations promulgated under paragraph (1) shall—

(A) designate an administrative authority within the Department of Justice to receive and investigate complaints relating to the provision or violation of the rights of a crime victim;

(B) require a course of training for employees and offices of the Department of Justice that fail to comply with provisions of Federal law pertaining to the treatment of crime victims, and otherwise assist such employees and offices in responding more effectively to the needs of crime victims;

(C) contain disciplinary sanctions, including suspension or termination from employment, for employees of the Department of Justice who willfully or wantonly fail to comply with provisions of Federal law pertaining to the treatment of crime victims; and...”.

¹⁴ กานต์ชิตา ชิตานนท์. สืบแล้วเชิงอรรถที่ 9. หน้า 95.

2015 ,Domestic Violence, Crime and Victim Act 2004 การบัญญัติกฎหมายนี้ถือว่าเป็นการทำตาม บทบัญญัติของ The Purpose of this Directive is to ensure that victim of crime receive appropriate information, support and protection and are able to participate in criminal proceedings (The EU Directive) ซึ่งเป็นมาตรฐานขั้นต่ำเกี่ยวกับสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม และการสนับสนุน และปกป้องเหยื่ออาชญากรรม ในสหราชอาณาจักร ได้กำหนดบทบาทของผู้เสียหายในการมีส่วนร่วมในคดี โดยการกำหนดให้ผู้เสียหายมีสิทธิตามที่กฎหมายกำหนด (Victim Personal Statement) อันเป็นการให้โอกาสแก่เหยื่ออาชญากรรมเพื่ออธิบายถึงผลกระทบจากอาชญากรรมที่เกิดขึ้นกับตน และสามารถแสดงเหตุผลเกี่ยวกับความกังวลต่างๆรวมทั้งการแจ้งว่าผู้เสียหายต้องการความช่วยเหลือหรือสนับสนุนในด้านใดบ้าง โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจของสหราชอาณาจักรมีหน้าที่แจ้งให้ผู้เสียหายทราบว่าคดีมีสิทธิได้รับสิทธิพิเศษที่เพิ่มขึ้นภายใต้ประมวลจริยธรรมของตำรวจ และในขณะเดียวกันเจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องตรวจสอบให้แน่ใจว่าข้อมูลนี้ถูกส่งไปตามความประสงค์ของหน่วยงานอื่นที่ช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรม โดยวัตถุประสงค์ในการแจ้งสิทธิให้เหยื่ออาชญากรรมทราบมี ดังนี้¹⁵

- 1) เพื่อเป็นการให้โอกาสแก่เหยื่ออาชญากรรมโดยการจัดการให้เป็นระบบ เพื่อให้โอกาสในการกล่าวถึงอาชญากรรมที่เกิดขึ้นว่าอาชญากรรมดังกล่าวมีผลกระทบต่อผู้เสียหายอย่างไรทั้งทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ หรือทางเศรษฐกิจ ทางสังคมหรือในด้านอื่นๆ
- 2) เพื่อเป็นการอนุญาตให้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมแสดงความกังวลเกี่ยวกับการประกันตัวผู้ต้องหา โดยกลัวว่าจะถูกคุกคาม หรือข่มขู่จากจำเลยหรือในนามของจำเลย
- 3) เพื่อเป็นวิธีที่จะให้เหยื่ออาชญากรรมแจ้งว่าพวกเขามีความรู้สึกว่าอาชญากรรมที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากเชื้อชาติที่แตกต่างกันเป็นแรงจูงใจหรือเป็นแรงกระตุ้นหรือไม่ หรือเกี่ยวกับอายุ เพศ ความเชื่อ หรือความพิการของพวกเขาวามีส่วนสำคัญอย่างไรในอาชญากรรมหรือไม่
- 4) เพื่อจัดให้เหยื่ออาชญากรรมมีโอกาสในการกล่าวว่าพวกเขาต้องการที่จะเรียกร้องค่าทดแทนหรือร้องขอความช่วยเหลืออย่างไรจากหน่วยงานช่วยเหลืออาชญากรรมหรือหน่วยงานอาชญากรรมอื่นหรือไม่
- 5) เป็นการจัดให้เจ้าหน้าที่หรือองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีแหล่งข้อมูลที่ครบสมบูรณ์เกี่ยวกับว่าอาชญากรรมประเภทต่างๆมีผลกระทบต่อเหยื่ออาชญากรรมอย่างไรหรือใน

¹⁵ กานต์จิตา ชาติานนท์. อ้างแล้วเชิงบรรณที่ 9 หน้า 97.

กรณีที่เป็นคดีฆาตกรรม ทำให้ทราบว่าอาชญากรรมมีผลกระทบต่อครอบครัวของเหยื่ออาชญากรรมอย่างไร ซึ่งเป็นวิธีที่จะสามารถนำมาใช้ได้จริงเพื่อที่จะทำให้มั่นใจว่าศาลที่พิจารณาลงโทษจะพิจารณาถึงผลกระทบเหล่านี้

โดยเหยื่ออาชญากรรมได้มีการจำแนกประเภทตามประมวลกฎหมายเหยื่อที่ได้มีการแก้ไขในปี ค.ศ. 2015 โดยแยกตามประเภทของเหยื่ออาชญากรรมตามลักษณะของกลุ่มผู้ที่ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรม กล่าวคือเหยื่ออาชญากรรมที่มีความร้ายแรงและมีความรุนแรงส่วนใหญ่มากกับเหยื่ออาชญากรรมที่ตกเป็นเหยื่ออย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มว่าจะมีการใช้ความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น เช่นเหยื่ออาชญากรรมที่เป็นเด็ก เป็นคนพิการเป็นต้น ซึ่งเหยื่ออาชญากรรมประเภทนี้ยังมีสิทธิที่จะอธิบายถึงความกังวลที่เหยื่ออาชญากรรมได้รับ ในเวลาใดๆก่อนที่จะมีการตัดสินโทษของผู้กระทำความผิด

6) ในส่วนของเจ้าหน้าที่ที่ได้มีมาตรการในการกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่หากมีการละเลยสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม

(1) คุณมีสิทธิได้รับสิ่งต่อไปนี้จากเจ้าหน้าที่ตำรวจ การยอมรับเป็นลายลักษณ์อักษรว่าคุณมีรายงานอาชญากรรมรวมทั้งรายละเอียดพื้นฐานของความผิด การเขียนการยอมรับอาจอยู่ในรูปแบบของจดหมายแจ้งอิเล็กทรอนิกส์ เช่น อีเมลล์หรือข้อความหรืออาจเป็นการเขียนด้วยลายมือ¹⁶

¹⁶ Summary of key entitlements

- A written acknowledgement that you have reported a crime, including the basic details of the offence;
- An enhanced service if you are a victim of serious crime, a persistently targeted victim or a vulnerable or intimidated victim;
- A needs assessment to help work out what support you need;
- Information on what to expect from the criminal justice system;
- Be referred to organisations supporting victims of crime;
- Be informed about the police investigation, such as if a suspect is arrested and charged and any bail conditions imposed;
- Make a Victim Personal Statement (VPS) to explain how the crime affected you;
- Read your VPS aloud or have it read aloud on your behalf, subject to the views of the court, if a defendant is found guilty;
- Be informed if the suspect is to be prosecuted or not or given an out of court disposal;
- Seek a review of the police or CPS's decision not to prosecute in accordance with the National Police Chiefs Council (NPCC) and CPS Victims' Right to Review schemes:

(2) คุณจะได้รับการอธิบายที่ชัดเจนจากเจ้าหน้าที่ตำรวจถึงขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมและได้รับการติดต่อจากเจ้าหน้าที่ในชั้นสอบสวนเพื่อแจ้งความคืบหน้าของคุณ¹⁷

(3) เจ้าหน้าที่ตำรวจจะประเมินว่าคุณมีความต้องการความช่วยเหลือหรือต้องการการสนับสนุนในเรื่องใดบ้าง และการสนับสนุนที่เพิ่มขึ้นนั้นคุณสามารถทำอะไรได้บ้างและได้รับประโยชน์จากมาตรการพิเศษ ผู้เสียหายอาจทำรายละเอียดเพิ่มเติมการประเมินเพื่อเสนอต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจได้¹⁸

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ในประเทศสหราชอาณาจักร สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมมีบัญญัติไว้โดยละเอียดซึ่งอธิบายถึงการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในการให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายที่รัฐรับรองและคุ้มครองให้ รวมถึงสิทธิที่ผู้ต้องหาจะได้รับจากรัฐ ในการบัญญัติกฎหมายลักษณะนี้จะทำให้ผู้ที่อ่านกฎหมายที่เป็นประชาชนโดยทั่วไปเข้าใจกฎหมายได้ง่ายเพราะเป็นคำทั่วไปที่ประชาชนใช้ไม่ใช่เป็นศัพท์กฎหมายที่จะต้องตีความเป็นการกำหนดสิทธิและหน้าที่ทั้งของผู้เสียหายและของเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการผู้เสียหาย

ซึ่งเมื่อพิจารณาจากตัวบทกฎหมายของสหราชอาณาจักร ในเรื่องสิทธิของผู้เสียหายตามที่กฎหมายกำหนดและหน้าที่ของเจ้าพนักงานในการให้บริการกับผู้เสียหายแล้วจะเห็นได้ว่า มีการกำหนดการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิที่รัฐบัญญัติรับรองและคุ้มครองให้ไว้ในส่วนของ หลักปฏิบัติสำหรับเหยื่ออาชญากรรม (Code of Practice for Victims of Crime) กล่าวคือ เป็นการกำหนดสิทธิของบุคคลไว้แล้ว โดยผลของกฎหมายและยังกำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้แจ้งสิทธิของผู้เสียหายเพื่อให้ผู้เสียหายทราบว่าสิทธิอะไรบ้างที่กฎหมายกำหนดให้ ทั้งยังเป็นการคุ้มครองผู้เสียหายหากมีการละเมิดสิทธิของผู้เสียหายโดยเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดหลักปฏิบัติที่ชัดเจนสำหรับเจ้าหน้าที่ตำรวจในการให้บริการแก่ผู้เสียหาย และผู้เสียหายก็จะได้รับรู้การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในเบื้องต้นหากตกเป็นผู้เสียหาย

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่า สหราชอาณาจักร ได้มีการบัญญัติสิทธิของประชาชนผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรม และหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจไว้ในเรื่องของการให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแนวทางสืบสวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงความ

¹⁷ Receive information about Restorative Justice and how you can take part;

¹⁸ Make a complaint if you do not receive the information and services you are entitled to, and to receive a full response from the relevant service provider.

¹⁸ กานต์ชิตา ชิตานนท์. อังแล้วเชิงอรรถที่ 9. หน้า 104.

ในการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐ ของประเทศญี่ปุ่นได้มีนักวิชาการให้ทัศนะคติต่อเหยื่ออาชญากรรมว่า “อาชญากรรมเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการยอมรับของบุคคลเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น รัฐจากคุ้มครองผู้ต้องหาหรือผู้กระทำผิดทั้งที่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งได้รับผลร้ายจากการกระทำผิดกลับไม่ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมจึงกลายเป็นคนผิดที่ถูกลงโทษ²⁰” เพราะฉะนั้น รัฐจึงมีหน้าที่ต้องชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม เพราะรัฐไม่สามารถคุ้มครองประชาชนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมได้ซึ่งในประเทศญี่ปุ่นนั้นสิทธิของผู้เสียหายจะได้รับการเอาใจใส่จากรัฐเป็นอย่างมากจึงได้มีการบัญญัติกฎหมายว่าด้วยการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐในปี ค.ศ.1980 (Crime Victims Benefit Payment Law) โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) รัฐต้องการที่จะบรรเทาความเสียหาย ให้กับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่เกิดจากการกระทำผิดอาญา โดยจะชดเชยความเสียหายให้แก่ครอบครัวของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่ถูกฆาตกรรมโดยที่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ที่ได้รับความเสียหายทางร่างกายจนถึงทุพพลภาพ

²⁰ “Supplementary Provision, Realizing a society where citizens can live safely in peace is a wish for all the citizens and an important responsibility of the State. Persistent efforts to prevent Crimes have been continuously made in Japan. However, there have occurred various kinds of Crimes unceasingly in recent years, and most Crime Victims, whose rights have not been respected, have been isolated in society without receiving sufficient support. Many of them often suffer from not only direct harm caused by Crimes but also additional harm that arises afterwards.

The primary responsibility for harm caused by Crimes should be borne by perpetrators. However, we, who are responsible for preventing Crimes and securing a society where citizens can live safely in peace, should also listen to Crime Victims. Now that everybody has a higher probability to become a Crime Victim, it is required to make policies from the Crime Victims' viewpoints, and to make a step forward to realize a society where their rights and profits are well protected.

Clarifying the Basic Principles of the measures for Crime Victims and indicating its direction, we here establish this Act to promote the measures for Crime Victims comprehensively and systematically, with cooperation between the State, Local governments, and other related organizations and private entities”

2) การที่รัฐชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ หรือแม้กระทั่งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจโดยจะอยู่บนพื้นฐานของเจตนาในการร่วมมือและให้ความช่วยเหลือกันของคนในสังคม²¹

แนวความคิดนี้มีที่มาจากสังคมที่มีความเสรีและบทบาทสำคัญประการแรกที่รัฐตระหนักถึงคือ การให้โอกาสทุกคนที่จะพัฒนาตนเอง ได้มีโอกาสกลับตัวเป็นคนดีและกลับคืนสู่สังคมดังนั้นรัฐจึงจำเป็นต้องชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมตามความเหมาะสมโดยผู้ที่มีสิทธิที่จะได้รับการชดเชยความเสียหาย มีดังนี้

1) ตัวผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่ ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่ได้รับอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ อันเป็นผลโดยตรงมาจากการกระทำความผิดอาญาที่ร้ายแรงและผู้ที่ได้รับ ความเสียหายดังกล่าวจะต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดอาญา

2) ครอบครัวของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ต้องอยู่ในความอุปการะของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมนั้นถูกทำร้ายถึงตายหรือไร้ความสามารถ บุคคลดังต่อไปนี้มีสิทธิได้รับค่าชดเชยความเสียหาย

(1) คู่สมรสของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม (รวมถึงคู่สมรสที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย)

(2) บุตร (รวมทั้งบุตรในครรภ์ของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในเวลา ที่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมเสียชีวิต)

(3) บิดามารดา

(4) หลาน

(5) ปู่ย่าตายาย

²¹ Article 20 “Fostering Understanding of Citizens The State and Local governments shall take necessary measures to deepen citizens understanding on Crime Victims' present conditions and the importance of giving consideration to their honor and peace in life through educational and PR activities”.

Article 21 “Promotion of Research Studies, etc. The State and Local governments shall take such necessary measures as promoting research studies on psychological trauma and other mental and physical influences that Crime Victims receive from Crimes and methods to restore their mental and physical health, collecting, organizing and utilizing domestic and foreign information, and cultivating human resources concerning support for Crime Victims and enhancing their qualifications, so that appropriate support based on professional expertise may be provided for Crime Victims”.

(6) พี่น้องร่วมสายโลหิต (sibling)

ทายาทในลำดับ 2.2-2.6 ต้องเป็นทายาทที่ดำรงชีพอยู่โดยอาศัยรายได้ของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม จึงจะมีสิทธิได้รับการพิจารณาก่อน ส่วนทายาทผู้ที่ไม่ได้อาศัยรายได้ของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในการพิจารณาการชดเชยความเสียหายต้องเรียงลำดับตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นในส่วนของบิดามารดาผู้รับบุตรบุญธรรม จะอยู่ลำดับก่อนบิดามารดาโดยสายโลหิต

ในกรณีของผู้มีสิทธิได้รับการชดเชยความเสียหายจากอาชญากรรมหากมีพฤติกรรมดังต่อไปนี้จะไม่มีสิทธิได้รับการชดเชยความเสียหาย

(1) ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมกับผู้กระทำความผิด หากมีความสัมพันธ์กันทางสายโลหิตและโดยการสมรส (ในกรณีนี้รวมถึงการมีความสัมพันธ์ที่เทียบได้กับการสมรส)

(2) ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมหรือทายาทของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ได้มีส่วนช่วยเหลือในการกระทำความผิด

(3) หากเป็นกรณีที่รัฐเห็นว่าไม่สมควรจะได้รับการชดเชยความเสียหายเนื่องมาจากการพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด หรือความสัมพันธ์ระหว่างทายาทของผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด ทั้งนี้จะพิจารณารวมถึงสภาพแวดล้อมอื่นๆ ด้วย

(4) ทายาทของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่เป็นต้นเหตุในการตายของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม

(5) ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมหรือทายาทของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมมีสัญชาติญี่ปุ่นแต่ไม่ได้อาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่นในเวลาที่เกิดการกระทำผิดอาญา

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า สิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในประเทศญี่ปุ่นนั้น ทางภาครัฐจะให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก รวมถึงทายาทผู้มีสิทธิที่จะได้รับการชดเชยความเสียหายจากรัฐในกรณีที่ผู้เสียหายถึงแก่ชีวิตหรือทุพพลภาพ แต่ก็ยังมีการบัญญัติกฎหมายที่เป็นการป้องกันมิให้เกิดการก่ออาชญากรรมเพื่อหวังค่าทดแทนจากรัฐ โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดจะไม่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนจากรัฐ รวมถึงทายาทที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนจากรัฐแต่ก็ไม่ได้อยู่ดูแลผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมก็ไม่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนเช่นกัน ถือเป็นมาตรการในการป้องกันอาชญากรรมและส่งเสริมให้คนในสังคมดูแลกันและกัน

3) ความผิดทางอาญาที่รัฐจะชดเชยความเสียหาย

สำหรับความผิดที่รัฐจะชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมจะต้องเป็นการกระทำความผิดอาญาที่ร้ายแรง (Criminal Damages) อันส่งผลต่อชีวิต ร่างกาย หรือจิตใจ

ซึ่งรวมถึงความผิดที่เกิดในเรือหรืออากาศยานของประเทศญี่ปุ่น แม้จะอยู่นอกประเทศญี่ปุ่นก็ได้รับความคุ้มครองจากรัฐ

ในกรณีความเสียหายของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่สามารถเรียกร้องสิทธิได้ให้ เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรีเลขที่ 287 ลงวันที่ 4 พฤศจิกายน ค.ศ.1980 (Cabinet Order for Crime Victim Benefit Payment Law Cabinet Order No. 287, November 4, 1980) ได้กำหนดการชดเชย ความเสียหายเฉพาะความเสียหายทางร่างกาย (Physical Incapacity) แบ่งออกได้ 3 ระดับดังนี้

ระดับที่ 1 ได้แก่

1. ตาบอดทั้ง 2 ข้าง
2. สูญเสียความสามารถในการพูดและการบดเคี้ยวอาหารทั้งหมด
3. สูญเสียระบบประสาทและความทรงจำไปตลอด
4. สูญเสียระบบทางเดินอาหารอย่างถาวร
5. สูญเสียแขนทั้งสองข้างเกินส่วนข้อสอบขึ้นไป
6. ไม่สามารถใช้แขนทั้งสองข้างได้อย่างถาวร
7. สูญเสียขาทั้งสองข้างเหนือเข่าขึ้นไป
8. ไม่สามารถใช้ขาทั้งสองข้างได้อย่างถาวร
9. ไม่มีความสามารถในการใช้วัยวะอื่นในระดับที่พิจารณาได้ว่าเท่ากับหรือสูงกว่ากรณี

ที่กล่าวข้างต้น

10. ได้รับทุพพลภาพซ้ำซ้อนในลักษณะที่พิจารณาได้ว่าเท่ากับหรือสูงกว่ากรณีที่กล่าว

ข้างต้น

ในระดับที่ 2 มีดังนี้

1. ตาบอดข้างเดียวและการมองเห็นลดลงจากเดิม 0.02 หรือต่ำกว่า
2. การมองเห็นของดวงตาทั้งสองข้างลดลงจากเดิม 0.02 หรือต่ำกว่า
3. สูญเสียแขนทั้งสองข้างเหนือข้อมือขึ้นไป
4. สูญเสียขาทั้งสองข้างเหนือข้อเท้าขึ้นไป
5. ไม่มีความสามารถในการใช้วัยวะอื่นในระดับที่พิจารณาได้ว่าเท่ากับหรือสูงกว่ากรณีที่

กล่าวมาข้างต้น

6. ได้รับทุพพลภาพซ้ำซ้อนในลักษณะที่พิจารณาได้ว่าเท่ากับหรือสูงกว่ากรณีที่กล่าวมา

ข้างต้น

ในระดับที่ 3 มีดังนี้

1. ตาบอดข้างเดียวและการมองเห็นลดลงจากเดิม 0.06 หรือต่ำกว่า
2. สูญเสียความสามารถในการพูดและการเคี้ยวอาหารทั้งหมด
3. สูญเสียระบบประสาทและความทรงจำไปจนไม่สามารถกลับเข้ามาทำงานได้
4. สูญเสียระบบทางเดินอาหารจนไม่สามารถกลับเข้าทำงานได้อีก
5. สูญเสียนิ้วทั้งสิบข้าง
6. ไม่มีความสามารถในการใช้วัยวะอื่นในระดับที่พิจารณาได้ว่าเท่ากับหรือสูงกว่ากรณี

ที่กล่าวข้างต้น

7. ได้รับความทุพพลภาพซ้ำซ้อนในลักษณะที่พิจารณาได้ว่าเท่ากับหรือสูงกว่ากรณีที่กล่าว

ข้างต้น

ในการพิจารณาถึงการมองเห็นของผู้เสียหาย พิจารณาจากตารางสำหรับการทดสอบสภาพการมองเห็นระหว่างประเทศ การพิจารณาถึงระดับความเสียหายจึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการพิจารณาของคณะกรรมการความปลอดภัยแห่งชาติเนื่องจากจะส่งผลถึงข้อพิจารณาในการจ่ายค่าชดเชยความเสียหายโดยความเป็นอยู่ของครอบครัวก็จะนำมาพิจารณาประกอบการจ่ายค่าชดเชยอีกด้วย

โดยค่าชดเชยที่จ่ายให้กับผู้เสียหายอันเนื่องมาจากอาชญากรรม รัฐบาลของประเทศญี่ปุ่นได้จัดสรรงบประมาณประจำปีเพื่อให้เป็นแหล่งเงินได้ในการชดเชยความเสียหายโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้มีสิทธิได้รับการชดเชยความเสียหาย นอกเหนือจากนี้ทางภาครัฐยังได้มีการจัดตั้ง “คณะกรรมการ” ขึ้นมาคณะหนึ่งเพื่อพิจารณาจ่ายค่าชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้มีสิทธิได้รับการชดเชย ซึ่งคณะกรรมการจะประกอบด้วย คณะกรรมการความปลอดภัยแห่งชาติ (The National Public Safety Commission) ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของกรมตำรวจ (The Public Law, Law No.162, June 8, 1954) โดยมีหน้าที่ในการพิจารณาจ่ายเงินชดเชยให้กับความเสียหายที่เกิดขึ้นตลอดจน ควบคุมและดูแลรวมถึงให้คำปรึกษาแก่คณะกรรมการความปลอดภัยส่วนภูมิภาค (The Prefectural Public Safety Commission) ในการตัดสินใจจ่ายค่าชดเชยในแต่ละกรณี โดยในการพิจารณาให้อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดและอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ของการชดเชยความเสียหายจุดประสงค์เพื่อให้เกิดความยุติธรรมทั่วประเทศ ในการพิจารณาค่าของค่าชดเชย

แม้จะเป็นกฎหมายเกี่ยวกับการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหายที่เป็นตัวเงินแต่ก็มีการให้สิทธิในการเยียวยาผู้เสียหายที่ไม่เป็นตัวเงินด้วย เช่น สิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลในชั้นสอบสวน ชั้นสั่งฟ้อง และในชั้นพิจารณา²²

นอกจากนี้สถานีตำรวจ ยังเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่แจ้งสิทธิให้แก่ผู้เสียหายทราบตั้งแต่เริ่มตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งถือเป็นการแจ้งสิทธิและการแจ้งความคืบหน้าในการดำเนินคดี รวมถึงประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน องค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไรที่จะเข้ามาดูแลผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญา ทั้งในด้านการเยียวยาจิตใจ การปลอบขวัญแก่ญาติของเหยื่อในคดีอาญาที่ร้ายแรงอันถึงแก่ชีวิต และในกระบวนการดังกล่าว การช่วยเหลือนั้น ยังมีหน่วยงานทนายความให้การช่วยเหลือทางด้านกฎหมายอีกด้วย

ดังนั้น ในประเทศญี่ปุ่นจึงมีการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ดังนี้

1. สิทธิที่จะมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของคดี
2. สิทธิที่จะตั้งทนายความด้วยค่าใช้จ่ายของตนเอง
3. สิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูล
4. สิทธิที่จะทราบความก้าวหน้าของการสืบสวนสอบสวน
5. สิทธิที่จะทราบการตัดสินใจของอัยการในการฟ้องผู้กระทำความผิด
6. สิทธิที่จะทราบวันและเวลา สถานที่พิจารณาคดี
7. สิทธิในการถามค้านพยานฝ่ายตรงข้าม

²² Article 18 (Development of the System to Expand Opportunities to Participate in Criminal Procedures, etc.).
 “The State and Local governments shall take such necessary measures as providing information concerning the progress of criminal procedures and developing a system to expand opportunities to participate in criminal procedures, so that Crime Victims may get involved in criminal procedures concerning the harm in a proper way”.
 Article 19 (Consideration in the Process of Protection, Investigation and Trial, etc.). “The State and Local governments shall take such necessary measures as training and enlightening people to deeply understand Crime Victims' mental and physical conditions and their surroundings, deploying staff with expertise and skills, and developing necessary facilities, so that people may pay sufficient consideration to the honor, peace in life and other human rights of Crime Victims, to alleviate their burdens in the process of their protection, investigation and trial of the criminal case concerning the harm.”

8. สิทธิที่จะแสดงหลักฐานข้อมูลของตนต่อตำรวจ อัยการ และศาล²³

โดยที่สิทธิเหล่านี้เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมจะได้รับจากรัฐ นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติให้ รัฐและท้องถิ่นต้องใช้มาตรการที่จำเป็น เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับความคืบหน้าของกระบวนการทางอาญาและ พัฒนาระบบที่ช่วยขยายโอกาสสำหรับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ²⁴

ซึ่งเมื่อพิจารณาจากตัวบทกฎหมายของ ประเทศญี่ปุ่น ในเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม แล้วจะเห็นได้ว่า มีการกำหนดถึงสิทธิที่ผู้เสียหายจะได้รับจากรัฐไว้ในส่วนของ พระราชบัญญัติขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม (Basic Act on Crime Victims .Act No. 161 of December 8, 2004) กล่าวคือ ได้มีการกำหนดมาตรการขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมเพื่อให้บุคคลที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมเข้าใจถึงสิทธิของตนเองในเบื้องต้นและเจ้าหน้าที่ตำรวจจะแจ้งให้ผู้เสียหายทราบอีกครั้งหนึ่งโดยจะไม่ให้ผู้เสียหายพลาดโอกาสจากการคุ้มครองของรัฐ

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่า ประเทศญี่ปุ่น ได้มีการบัญญัติพระราชบัญญัตินี้ขึ้นเพื่อชี้แจงหลักการพื้นฐานของ มาตรการด้านเหยื่ออาชญากรรมและวิสัยทัศน์และเพื่อส่งเสริมมาตรการต่างๆ เหยื่ออาชญากรรมอย่างทั่วถึงและเป็นระบบผ่านความร่วมมือระหว่างรัฐบาลท้องถิ่นและองค์กรที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ และเอกชน ซึ่งได้มีการกำหนดถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมไว้อย่างชัดเจน ตั้งแต่ตกเป็นผู้เสียหายจนถึงเริ่มต้นกระบวนการยุติธรรม ผู้เสียหายจะมีสิทธิในคดีหลายประการ โดยเฉพาะในกรณีของการแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับคดีที่เป็นหน้าที่โดยตรงของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบและผู้เสียหายเองก็มีสิทธิติดตามทวงถามความคืบหน้าของคดีได้เอง ต่างจาก สิทธิของผู้เสียหายตามกฎหมายไทยที่ไม่ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนเท่าที่ควรจะมีเพียงสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่กล่าวถึงสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย

²³ โครงการขับเคลื่อนแผนบูรณาการเพื่อช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมของประเทศไทยและประชาคมอาเซียน. (2561). เอกสารประกอบการประชุมคณะทำงานบูรณาการเพื่อช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมของประเทศไทย ครั้งที่ 1. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก URL: <https://www.rlpd.go.th>. [2561, 1 ตุลาคม].

²⁴ Basic Act on Crime Victims “The State and local governments are to take the necessary measures to provide information concerning the progress of criminal procedures, and develop a system that actively expands opportunities for Crime Victims to participate in them”. From *Act No. 161 of December 8, 2004 Article 18*. (Online). Available URL: http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail_download/?ff=09&id=2515. [2561, 1 ตุลาคม].

หากถูกละเมิดสิทธิก็จะสามารถเรียกร้องการเยียวยาจากรัฐได้ แต่ก็ไม่ได้บัญญัติถึงสิทธิโดยตรงของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ทำให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

3.3 กฎหมายไทย

ในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายของประเทศไทยนั้นยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้เสียหายในชั้นสอบสวนนั้นมีหลายฉบับจึงจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาถึงข้อบกพร่องของกฎหมายหรือบทบัญญัติของกฎหมายที่ไม่ชัดเจน อันจะส่งผลกระทบต่อสิทธิการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวน เพื่อที่จะทำการแก้ไขปรับปรุงให้ทันสมัย และทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน

3.3.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ประเทศไทยมีกฎหมายที่บัญญัติถึงสิทธิของผู้เสียหายตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ประมวลกฎหมายอาญา และ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อจะทำให้ทราบว่า ผู้เสียหายในคดีอาญานั้นมีสิทธิอะไรบ้างในทางคดี

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 บัญญัติถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทยไว้ในหมวดที่ 3 ตั้งแต่ มาตรา 25 ถึงมาตรา 49 ซึ่งสรุปความไว้ดังนี้

1.สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแล้ว หากรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นมิได้ห้ามไว้ ย่อมทำเช่นนั้นได้ และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญจะคุ้มครองต่อเมื่อการใช้สิทธิและเสรีภาพนั้นไม่เป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ²⁵

²⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 25. บัญญัติว่า “สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มิได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่นบุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำเช่นนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นนั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น สิทธิหรือเสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ แม้ยังไม่มีการตรากฎหมายนั้นขึ้นใช้บังคับ บุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

2.บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาล หรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาล

3.บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำผิดอาญาของบุคคลอื่นย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

4.บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายมีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน²⁶

5.ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

6.การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกาย หรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใดจะกระทำมิได้

7.บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมาย เหมาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรมจำเป็น

8.สิทธิและเสรีภาพในชีวิตร่างกาย การจับ การขัง การค้นตัวบุคคล จะกระทำไม่ได้เว้นแต่มีคำสั่งศาล หรือเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ²⁷

จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ จึงสามารถพิจารณาได้ว่าให้สิทธิแก่บุคคล รวมถึงเยียวยาผู้เสียหายด้วย ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดให้ “รัฐมีหน้าที่ต่อประชาชน” ด้วย เพื่อให้รัฐต้องดำเนินการในเรื่องที่กำหนดให้แก่ประชาชน “ทุกคน” หรือทุก “ทุกชุมชน” เป็นการทั่วไปโดยที่ประชาชนแต่ละคนแต่ละชุมชน “ไม่ต้องใช้สิทธิร้องขอ” หากรัฐไม่ปฏิบัติตามก็จะเป็นการขัดรัฐธรรมนูญ ประชาชนและชุมชนและย่อมมีสิทธิติดตาม และ

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ”.

²⁶รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 27. บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน”.

²⁷รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 28. บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย”.

เร่งรัดให้ดำเนินการ และฟ้องร้องหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดให้ประชาชนหรือชุมชนได้รับประโยชน์นั้น หน้าที่ของรัฐจึงต้องมีการดูแลให้มีการปฏิบัติตามและบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด เมื่อพิจารณาสิทธิในคดีอาญาไม่ว่าจะเป็นสิทธิของผู้เสียหาย หรือสิทธิของผู้ต้องหาตามรัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560 มาตรา 27²⁸ บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิเสรีภาพ และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” องค์กรของรัฐจึงมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมายที่จะต้องให้การรับรอง และคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด

เมื่อมีบุคคลตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา โดยมีการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ผู้เสียหายย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาจากรัฐ โดยผ่านองค์กรของรัฐผู้เสียหายจึงจำเป็นที่จะต้องเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมต่างๆ โดยผ่านองค์กรของรัฐ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาผู้เสียหายจึงจำเป็นที่จะต้องรับรู้กระบวนการต่างๆ ในงานยุติธรรมโดยอ้างอิงจากหลักของสิทธิมนุษยชน (Human Right) ได้มีการกำหนดสิทธิต่างๆของบุคคลที่จะพึงมีในประเทศไทยก็ได้มีการกำหนดถึงสิทธิของบุคคลไว้ในรัฐธรรมนูญ²⁹ โดยการรับรองสิทธิต่างๆของบุคคลนั้น ได้มีการกำหนดไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ³⁰ อีกทั้งยังรวมถึงสิทธิที่ผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาจากรัฐ³¹ และมีสิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสาร (Right to information) ต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอน เพื่อที่จะได้รับทราบถึงความเป็นไปของคดีเนื่องจากคดีความที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อสิทธิในการใช้ชีวิตส่วนตัว (Right to Privacy) ความปลอดภัย (safety) อันเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว (Personal Interest)³² ของผู้เสียหาย

ดังนั้น สิทธิต่างๆที่ผู้เสียหายจะได้รับซึ่งถือว่าเป็นความเสียหายจากอาชญากรรมจึงได้รับการคุ้มครองและรับรองโดยปฏิญญาว่าด้วยความยุติธรรมขั้นพื้นฐานในการปฏิบัติต่อเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยหลักการนี้เป็นหลักสากลซึ่งประเทศไทยก็นำหลักการนี้มาใช้โดยพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

²⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 27.

²⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย.

³⁰ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน. ข้อ 1 “มนุษย์ทั้งปวงเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิต่างในตนมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยจิตวิญญาณแห่งภราดรภาพ”.

³¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 25.

³² วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 1. หน้า 37-38.

3.3.1.1 หน้าที่ของปวงชนชาวไทย

หน้าที่ของปวงชนชาวไทยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งมีบัญญัติไว้ตามรัฐธรรมนูญมาตรา 50 บุคคลมีหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1) ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

2) เคารพและไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น และไม่กระทำการใดที่อาจก่อให้เกิดความแตกแยกหรือเกลียดชังในสังคม

3) ไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริตและการประพฤติมิชอบทุกรูปแบบ

จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ได้กำหนดหน้าที่ของพลเมืองชาวไทยไว้ในภารกิจที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดและเมื่อพิจารณาตามรัฐธรรมนูญแล้วจะเห็นได้ว่าบุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายแสดงให้เห็นว่าภายใต้กฎหมายเดียวกัน บุคคลทุกคนรวมถึงเจ้าหน้าที่และข้าราชการมีหน้าที่เดียวกัน คือจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด แต่ในขณะที่เดียวกันรัฐธรรมนูญก็จะจำกัดสิทธิของข้าราชการ ทหาร ตำรวจ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ พนักงานลูกจ้างขององค์กรของรัฐ ในการปฏิบัติหน้าที่จะต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเมือง วินัยหรือจริยธรรม ซึ่งถือเป็นครั้งแรกที่รัฐธรรมนูญกำหนดถึงการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ให้เป็นไปตามกฎหมายเฉพาะ ซึ่งก็เป็นไปตามหลักการของหลักสิทธิมนุษยชนและการคุ้มครองสิทธิของเหยื่อในด้านการปฏิบัติต่อเหยื่ออาชญากรรมโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ นับเป็นความก้าวหน้าทางด้านกฎหมายซึ่งจะทำให้กฎหมายมีความสอดคล้องกันมากขึ้น การใช้บังคับกฎหมายที่มีความเฉพาะเจาะจงกับหน่วยงานจะทำให้การพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานง่ายขึ้นเพราะแต่ละหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นมาในประเทศไทยนั้นก็จะต้องมีการบัญญัติถึงระเบียบวิธีปฏิบัติของหน่วยงานนั้นๆ โดยเฉพาะอยู่แล้ว แต่ในปัจจุบันไม่ค่อยได้นำมาใช้มากนักในภาคประชาชน คงใช้เฉพาะในหน่วยงานเท่านั้นซึ่งหากวิเคราะห์ถึงเจตนารมณ์ของการออกกฎหมายข้อบังคับแล้วส่วนใหญ่จะบัญญัติถึงการบริการประชาชนให้ได้รับความสะดวก รวดเร็วในการติดต่อกับทางราชการ เพราะฉะนั้นประชาชน มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดข้าราชการหรือหน่วยงานของรัฐก็ต้องมีหน้าที่เพิ่มขึ้นนอกจากจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายเช่นเดียวกับประชาชนแล้วยังจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ทางราชการประกาศกำหนดไว้โดยเคร่งครัดอีกด้วย การเคารพสิทธิและไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นจึงเป็นหน้าที่ของพลเมืองที่ดี แต่หากมีการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นก็ต้องเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด

3.3.1.2 หน้าที่ของรัฐ

หน้าที่ของรัฐที่จะต้องบริการประชาชนในด้านกระบวนการยุติธรรมรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2560 มีดังนี้

- 1) รัฐจะต้องดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด
- 2) รัฐจะต้องเปิดเผยข้อมูลโดยสาธารณชนในกรอบครองของหน่วยงานของรัฐที่มีใช้ข้อมูลเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐหรือเป็นความลับของทางราชการตามที่กฎหมายบัญญัติ และจะต้องให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารดังกล่าวได้โดยสะดวก
- 3) รัฐพึงจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็วและไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร
- 4) รัฐต้องจัดให้มีมาตรการคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยเคร่งครัด ปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำใดๆ
- 5) รัฐพึงให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงตลอดถึงการจัดหาทุนความให้
- 6) รัฐพึงดำเนินการให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของหน่วยงานของรัฐ ให้เป็นไปตามระบบคุณธรรม โดยกฎหมายดังกล่าวอย่างน้อยต้องมีมาตรการป้องกันมิให้ผู้ใดใช้อำนาจ หรือกระทำการโดยมิชอบที่เป็นการก้าวก่ายหรือแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ หรือกระบวนการแต่งตั้งหรือการพิจารณาความดีความชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐ
- 7) รัฐพึงจัดให้มีกฎหมายเพียงพอที่จำเป็น และยกเลิกหรือปรับปรุงกฎหมายที่หมดความจำเป็นหรือไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ หรือที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพโดยไม่ชักช้าเพื่อไม่ให้เป็นการกระทบแก่ประชาชน และดำเนินการให้ประชาชนเข้าถึงตัวบทกฎหมายต่างๆ ได้โดยสะดวกและสามารถเข้าใจกฎหมายได้ง่ายเพื่อปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง
- 8) ก่อนการตรากฎหมายทุกฉบับ รัฐพึงจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมายอย่างรอบด้านและเป็นระบบ รวมทั้งเปิดเผยผลการรับฟังความคิดเห็นและวิเคราะห์นั้นต่อประชาชน และนำมาประกอบการพิจารณาในกระบวนการตรากฎหมายทุกชั้นตอนเมื่อกฎหมายมีผลใช้บังคับแล้ว รัฐพึงจัดให้มีการประเมินผล

สัมฤทธิ์ของกฎหมายถูกรอระยะเวลาที่กำหนดโดยรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย เพื่อพัฒนากฎหมายทุกฉบับให้สอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทต่างๆที่เปลี่ยนแปลงไป

9) รัฐพึงใช้ระบบอนุญาตและระบบคณะกรรมการในกฎหมายเฉพาะกรณีที่เป็น พึงกำหนดหลักเกณฑ์ การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐและระยะเวลาในการดำเนินการตาม ขั้นตอนต่างๆที่บัญญัติไว้ในกฎหมายให้ชัดเจน และพึงกำหนดโทษอาญาเฉพาะความผิดร้ายแรง

10) รัฐพึงส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจถูกต้องเกี่ยวกับการ ปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และมีส่วนร่วมในการพัฒนา ประเทศในด้านต่างๆการจัดทำบริการสาธารณะทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น การตรวจสอบ การใช้อำนาจรัฐการต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ รวมตลอดทั้งการตัดสินใจทางการเมือง และการอื่นใดบรรดาที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชน

จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้กำหนดหน้าที่ของรัฐในการ กำหนดนโยบายการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ และเจ้าหน้าที่ของรัฐก็มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตาม แนวนโยบายของรัฐ ในการบริการประชาชนซึ่งสอดคล้องกับหลักปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และปฏิญญาว่าด้วยความยุติธรรมขั้นพื้นฐานในการปฏิบัติต่อเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจ โดยมีขอบจึงทำให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ บัญญัติถึงการรักษาสิทธิของตนเองที่มีมาตั้งแต่เกิดรวมถึง สิทธิที่ต้องได้รับการรับรองตามกฎหมายโดยรัฐ และได้รับการเยียวยาจากรัฐ ในกรณีที่ได้รับ ความเสียหายจากอาชญากรรมซึ่งเป็นไปตามหลักสากล แต่ในขณะเดียวกันรัฐธรรมนูญก็ได้บัญญัติถึง การคุ้มครองเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม ให้สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ได้อย่างอิสระ โดยปราศจากการแทรกแซงใดๆ ซึ่งถือว่าเป็นการกระจายอำนาจให้ไปสู่ผู้ปฏิบัติจริงๆ โดยเฉพาะ ในชั้นสอบสวน ซึ่งในปัจจุบันการปฏิบัติหน้าที่ไม่เป็นอิสระเนื่องจากระบบการบังคับบัญชาแบบ ทหาร จึงต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ที่มียศสูงกว่า หรือตำแหน่งใหญ่กว่าทำให้การตัดสินใจทางคดี ไม่ได้ได้รับความยุติธรรมเท่าที่ควรเพราะ พนักงานสอบสวนแต่ละคนมีความใกล้ชิดกับผู้เสียหาย ใน การบริการด้านกฎหมายมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้ความรู้ด้านกฎหมาย และในขณะเดียวกัน ก็ต้องอาศัยคุณธรรมจริยธรรมแม้กระทั่งความคิดเห็นส่วนตัวในการทำคดีจึงมีความจำเป็นที่จะต้อง อาศัยอำนาจตามกฎหมาย เพื่อให้พนักงานสอบสวนใช้ดุลพินิจอย่างถูกต้องตามหลักนิติรัฐและนิติ ธรรม

3.3.2 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายแล้วย่อมต้องมีเจตนาที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของทุกคนในสังคมเพื่อให้เกิดความสงบสุข แต่หลายปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันคือ กรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้ไม่ชัดเจนมากเพียงพอการนำมาใช้จึงมีช่องว่างให้ผู้รู้กฎหมายหรือผู้ที่ ถูกเรียกว่า ถ้อยกฎหมาย อยู่ในมือใช้กฎหมายอย่างไม่ถูกต้องตามเจตนารมณ์เท่าใดนัก

เพราะฉะนั้น การแจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายได้รับรู้จึงเป็นเสมือนการเตือนให้ผู้เสียหายทราบอีกครั้งหนึ่งว่าผู้เสียหายมีสิทธิอะไรบ้างตามกฎหมาย และเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจระหว่างผู้เสียหายกับเจ้าหน้าที่ตำรวจให้ถูกต้องตรงกันจะได้ไม่เกิดความขัดแย้งจนถึงขั้นฟ้องร้องเป็นคดีความขึ้นอีก

แต่ทั้งนี้ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยยังไม่ได้บัญญัติถึงสิทธิของผู้เสียหายในเรื่องการแจ้งสิทธิและติดตามผลในชั้นสอบสวน ไว้จึงต้องอาศัยจากการเปรียบเทียบการแจ้งสิทธิของผู้ต้องหา โดยอาศัยจากการตีความตามรัฐธรรมนูญที่บัญญัติว่า บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย³³

3.3.3 พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ.2540

เนื่องจากการติดตามผลความคืบหน้าของคดีนั้น จำเป็นที่จะต้องสอบถามข้อมูลจากพนักงานสอบสวนเป็นสำคัญ เพราะฉะนั้น จึงต้องมีกฎหมายรองรับในการที่จะให้พนักงานสอบสวนให้ข้อมูลทางคดีแก่ผู้เสียหาย มิฉะนั้นแล้วผลเสียก็จะตกแก่พนักงานสอบสวนเอง แต่หากไม่มีกฎหมายบัญญัติรับรองให้สิทธิในการติดตามผลความคืบหน้าของคดีแก่ผู้เสียหายผู้เสียหายก็จะไม่รู้ถึงสิทธิที่ตนมี เพราะฉะนั้นความชัดเจนของกฎหมายจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้เสียหายรู้ถึงสิทธิของตนเองและพนักงานสอบสวนก็รู้ถึงหน้าที่ของตนเอง หากมีการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด โทษที่ผู้ฝ่าฝืนจะได้รับก็ชัดเจนเช่นเดียวกัน แต่หากกฎหมายบัญญัติไว้ไม่ชัดเจนหรือคลุมเครือก็จะเป็นช่องว่างให้เจ้าหน้าที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายและเป็นสาเหตุหลักให้ประชาชนฟ้องร้องพนักงานสอบสวนอีกด้วย

“ข้อมูลข่าวสาร” คือ สิ่งที่สื่อความหมายให้รู้เรื่องราวข้อเท็จจริง ข้อมูล หรือสิ่งใดๆ ไม่ว่าการสื่อความหมายนั้นจะทำได้โดยสภาพของสิ่งนั้นเองหรือโดยผ่านวิธีการใดๆ และไม่ว่าจะได้จัดทำไว้ในรูปของเอกสาร แฟ้ม รายงาน หนังสือ แผนผัง แผนที่ ภาพวาด ภาพถ่าย ฟิล์ม การ

³³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 27.

บันทึกภาพหรือเสียง การบันทึกโดยเครื่องคอมพิวเตอร์ หรือวิธีอื่นใดที่ทำให้สิ่งที่บันทึกไว้ปรากฏได้³⁴

“ข้อมูลข่าวสารของราชการ” คือ ข้อมูลข่าวสารที่อยู่ในความครอบครองหรือควบคุมดูแลของหน่วยงานของรัฐ ไม่ว่าจะเป็ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐหรือข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเอกชน³⁵

“ข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล” คือ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งเฉพาะตัวของบุคคล เช่น การศึกษาฐานะการเงิน ประวัติสุขภาพ ประวัติอาชญากรรม หรือประวัติการทำงาน บรรดาที่มีชื่อของผู้นั้นหรือมีเลขหมาย รหัส หรือสิ่งบอกเอกลักษณ์อื่นที่ทำให้รู้ตัวผู้นั้นได้ เช่น ลายพิมพ์นิ้วมือ แผ่นบันทึกลักษณะเสียงของบุคคลหรือรูปถ่าย และให้หมายความรวมถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งเฉพาะตัวของผู้ที่ถึงแก่กรรมแล้วด้วย³⁶

1) สิทธิของประชาชนตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540

พระราชบัญญัติฉบับนี้เป็นกฎหมายที่รองรับ “สิทธิใ้รู้” ของประชาชน โดยได้กำหนดสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการ และกำหนดหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย เพื่อรองรับและคุ้มครองสิทธิของประชาชนไปพร้อมกันกับพระราชบัญญัติฉบับนี้ซึ่งมีแนวคิดหลัก คือ

(1) ให้ประชาชนมีโอกาสรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินการต่างๆของรัฐ โดยกำหนดข้อยกเว้นให้ชัดเจน เพื่อให้ประชาชนใช้สิทธิรับรู้ข้อมูลข่าวสารเพื่อการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐให้เป็นไปอย่างโปร่งใส อันเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาสังคมประชาธิปไตย

(2) คุ้มครองสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการ ที่อยู่ในครอบครองของหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ สิทธิในการขอคำปรึกษา สิทธิในการตรวจสอบข้อมูล สิทธิในการขอข้อมูลข่าวสารอื่นใดของราชการ สิทธิในการขอสำเนาหรือสำเนาที่มีการรับรอง สิทธิในการใ้รู้ถึงข้อมูลส่วนบุคคล สิทธิในการดำเนินการแทนผู้เยาว์ สิทธิในการร้องเรียน สิทธิในการอุทธรณ์

³⁴ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พุทธศักราช 2540. มาตรา 4 วรรคแรก.

³⁵ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พุทธศักราช 2540. มาตรา 4 วรรคสอง.

³⁶ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พุทธศักราช 2540. มาตรา 4 วรรคห้า.

(3) ข้อมูลข่าวสารของราชการเกือบทั้งหมดหรือส่วนใหญ่ จะต้องสามารถเปิดเผยได้ภายใต้หลักการที่ว่า “เปิดเผยเป็นหลัก ปกปิดเป็นข้อยกเว้น” โดยข้อยกเว้นจะมีได้เฉพาะกรณีที่มีกฎหมายกำหนดว่าไม่ต้องเปิดเผยเท่านั้น³⁷

2) การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการ

พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ได้กำหนดวิธีการในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของราชการด้วยการ 4 วิธี ดังนี้

(1) เปิดเผยโดยการนำข้อมูลข่าวสารที่กฎหมายกำหนดลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษาข้อมูลที่ต้องเปิดเผยโดยวิธีนี้ประกอบด้วยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ โครงสร้างและการจัดองค์กร สรุปอำนาจหน้าที่ที่สำคัญและวิธีการดำเนินงาน สถานที่ติดต่อเพื่อขอรับข้อมูลข่าวสาร กฎ มติ คณะรัฐมนตรี ข้อบังคับ คำสั่ง หนังสือเวียนที่จัดให้มีขึ้น โดยมีสภาพอย่างกฎเพื่อให้ผลเป็นการทั่วไปต่อเอกชนที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลข่าวสารอื่นตามที่คณะกรรมการกำหนด

(2) เปิดเผยโดยการตั้งแสดงไว้ในสถานที่ที่ หน่วยงานจัดเตรียมไว้ให้ประชาชนเข้าตรวจสอบได้ด้วยตนเอง ข้อมูลข่าวสารที่ต้องเปิดเผยโดยวิธีนี้ประกอบด้วย ผลการพิจารณาหรือคำวินิจฉัยที่มีผลโดยตรงต่อเอกชน นโยบายหรือการตีความที่ไม่เข้าข่ายต้องลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษาตามมาตรา 7(4) แผนงาน โครงการ งบประมาณรายจ่ายประจำปีของปีที่กำลังดำเนินการ คู่มือหรือคำสั่งเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีผลกระทบถึงสิทธิหน้าที่ของเอกชน สิ่งพิมพ์ที่ได้มีการอ้างอิงถึงตามมาตรา 7 วรรค 2 สัญญาสัมปทาน สัญญาที่มีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอนหรือสัญญาร่วมทุนกับเอกชนในการจัดทำบริการสาธารณะ มติคณะรัฐมนตรี หรือมติคณะกรรมการที่แต่งตั้งโดยกฎหมาย หรือโดยมติคณะรัฐมนตรี และข้อมูลข่าวสารอื่นตามที่คณะกรรมการกำหนด

(3) การเปิดเผยข้อมูลที่ประชาชนมีคำขอเป็นการเฉพาะราย ศูนย์ข้อมูลข่าวสารที่จะขอให้เปิดเผยเป็นการเฉพาะรายโดยวิธีนี้จะเป็นข้อมูลข่าวสารที่อยู่นอกเหนือไปจากข้อ 1 และข้อ 2 ดังกล่าวข้างต้น

โดยประชาชนสามารถใช้สิทธิในการเข้าตรวจสอบได้ด้วยตนเอง ณ สถานที่ที่หน่วยงานกำหนดและจัดเตรียมข้อมูลข่าวสารนั้นไว้ สำหรับข้อมูลข่าวสารตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พุทธศักราช 2540 หรือโดยการไปใช้สิทธิขอลด โดยการยื่นคำขอต่อ

³⁷ สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ. (2544). *สิทธิรับรู้ข้อมูลข่าวสารตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540*. คู่มือประชาชน. หน้า 1.

หน่วยงานของรัฐที่จัดเก็บหรือครอบครองดูแลข้อมูลข่าวสารที่ต้องการขออนั้น สำหรับข้อมูลข่าวสารของราชการปกติทั่วไป

(4) การเปิดเผยข้อมูลโดยหอบจดหมายเหตุแห่งชาติ ข้อมูลข่าวสารของราชการที่จะเปิดเผยโดยวิธีนี้คือ ข้อมูลข่าวสารที่เป็นเอกสารประวัติศาสตร์ ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าเป็นการทั่วไป³⁸

เพราะฉะนั้น ประชาชนมีสิทธิตรวจสอบข้อมูลข่าวสารที่อยู่ในความครอบครองของทางราชการ³⁹ และมีสิทธิคัดค้านการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารในกรณีที่ตนมีส่วนได้เสียในข้อมูลข่าวสารนั้น⁴⁰ อีกทั้งยังมีสิทธิในการร้องเรียนหน่วยงานของรัฐในการไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารของทางราชการตามที่กฎหมายกำหนด⁴¹ และยังมีสิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารของทางราชการ⁴² และประชาชนยังมีสิทธิในการได้รับการคุ้มครองข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลตามพระราชบัญญัตินี้⁴³

3) ข้อยกเว้นในการปฏิเสธคำขอข้อมูลข่าวสารของทางราชการ

หน่วยงานของรัฐสามารถใช้ดุลพินิจในการปฏิเสธคำขอข้อมูลข่าวสารของทางราชการจากประชาชนได้ ซึ่งโดยหลักการตามพระราชบัญญัตินี้กำหนดให้สิทธิได้รับข้อมูลข่าวสารโดยเปิดเผยเป็นสำคัญ ส่วนการไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้นจะเป็นเพียงข้อยกเว้นเท่านั้นและหน่วยงานของรัฐจะปกปิดได้เท่าที่จำเป็น โดยกฎหมายจำกัดสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารไว้ ดังนี้⁴⁴

(1) ข้อยกเว้นที่ 1 คือ ข้อมูลข่าวสารนั้นเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ เป้าหมายหลักของการรวมตัวเป็นรัฐ คือ ความมั่นคงของประเทศเป็นหลักประกันขั้นพื้นฐานในการอำนวยความสะดวกให้การใช้ชีวิตของประชาชนดำเนินไปในสังคมได้อย่างปกติสุข หากความมั่นคงในที่นี้มีความหมายกว้าง รวมไปถึงความมั่นคงในทุกๆด้าน เช่น การปกครองภายในประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การทหาร การเศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา วิทยาการและสิ่งแวดล้อม แม้ความหมาย

³⁸ สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 37. หน้า 3.

³⁹ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสาร พุทธศักราช 2540. มาตรา 7, มาตรา 9, มาตรา 11, มาตรา 12 และมาตรา 26.

⁴⁰ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสาร พุทธศักราช 2540. มาตรา 17.

⁴¹ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสาร พุทธศักราช 2540. มาตรา 13.

⁴² พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสาร พุทธศักราช 2540. มาตรา 18 และมาตรา 19.

⁴³ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสาร พุทธศักราช 2540. มาตรา 23 และมาตรา 24.

⁴⁴ สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 37. หน้า 17.

ของความมั่นคงจะกว้าง แต่ความสำคัญอยู่ที่น้ำหนักของเรื่องว่าสำคัญถึงระดับกระทบถึงความ เป็นอยู่ของประเทศจริงหรือไม่

(2) ข้อยกเว้นที่ 2 คือ ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมาย กฎหมายเป็น มาตรการที่รัฐจัดให้มีเพื่อบังคับให้เกิดผลตามความต้องการของสังคม และกฎหมายต่างๆจะบังเกิด ผลได้ต่อเมื่อมีกลไกบังคับให้เกิดผล กฎหมายส่วนใหญ่จะมีกลไกบังคับโดยเจ้าหน้าที่ ดังนั้น ข้อมูล ข่าวสารใด หากทำให้ “การใช้บังคับกฎหมายเสื่อมประสิทธิภาพหรือไม่อาจสำเร็จตาม วัตถุประสงค์” แล้วกฎหมายก็ให้เจ้าหน้าที่อาจมีคำสั่งไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้นได้ เพราะย่อม เป็นการขัดต่อความมุ่งหมายของสังคม สำหรับแง่มุมที่ทำให้การใช้บังคับกฎหมายไม่เกิดผลนั้น กฎหมายมิได้จำกัดว่าต้องเป็นเรื่องประเภทใด อาจเกี่ยวกับการฟ้องคดี การปราบปราม การทดสอบ การตรวจสอบ หรือแหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารก็ได้

(3) ข้อยกเว้นที่ 3 คือ ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับความเห็นภายใน ในการทำงานของ หน่วยงานของรัฐมักมีเจ้าหน้าที่เสนอความเห็นกันหลายชั้น ในระหว่างนั้นก็ยังไม่เกิดข้อยุติ เรื่องที่ กำลังดำเนินการอาจมีข้อเสนออย่างหนึ่ง แต่ในชั้นที่สุดอาจจบลงเป็นอีกอย่างหนึ่งก็ได้ ดังนั้น เพื่อให้เจ้าหน้าที่มีอิสระในการเสนอความเห็น ได้เต็มที่โดยไม่ถูกรบกวนก่อนมีผลยุติ กฎหมายจึง ให้เจ้าหน้าที่อาจมีคำสั่งไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารอันเป็นความเห็นหรือคำแนะนำภายในหน่วยงาน ได้ (เว้นแต่เป็นเรื่องที่มีกฎหมายกำหนดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น เช่น ในการพิจารณา ออกคำสั่งทางปกครองตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 หรือการจัดทำ ประชาพิจารณ์) และแม้จะล่วงพ้นจนเกิดข้อยุติและจะยังคงสั่งมิให้เปิดเผยต่อไปก็ได้ อย่างไรก็ตาม ถ้าหน่วยงานของรัฐเห็นว่า มิใช่เรื่องสำคัญที่จะกระทบอิสระและผลสำเร็จในการทำงานของ เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐจะสั่งให้เปิดเผยก็ได้ หรือให้เปิดเผยเมื่อเกิดผลยุติแล้วก็ได้ อนึ่ง กรณีที่ จะไม่เปิดเผยนี้ต้องเป็นส่วนของความผิดเท่านั้น ไม่รวมไปถึงข้อมูลข่าวสารต่างๆที่ใช้เป็น ข้อเท็จจริงในการพิจารณา

(4) ข้อยกเว้นที่ 4 คือ ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับความปลอดภัยของบุคคล รัฐมีหน้าที่ ดูแลความปลอดภัยของสมาชิกในสังคม ข้อมูลข่าวสารใดหากจะก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตหรือ ความปลอดภัยของบุคคลเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงอาจมีคำสั่งไม่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้นได้ แต่ในหลาย กรณีอาจต้องมีการชั่งน้ำหนักของประโยชน์ที่เกี่ยวข้อง เช่น ชีวิตของคนหนึ่งคนหากจำเป็นอาจจะ ต้องแลกกับชีวิตของคนร้อยคนหรือกับความมั่นคงที่สำคัญของประเทศก็ได้

(5) ข้อยกเว้นที่ 5 คือ ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล ข้อมูลข่าวสารของราชการอาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับเอกชนคนใดคนหนึ่งก็ได้ ตามมาตรา 15(5) แห่งพระราชบัญญัตินี้ก็ได้วางหลักการว่า ข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลใดถ้าเจ้าหน้าที่เห็นว่าการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารนั้นจะเป็นการรุกรานสิทธิส่วนบุคคลโดยไม่สมควรเจ้าหน้าที่อาจมีคำสั่งไม่เปิดเผยก็ได้

(6) ข้อยกเว้นที่ 6 คือ ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับกรณีกฎหมายหรือบุคคลเจ้าของข้อมูลกำหนดมิให้เปิดเผยถ้ากฎหมายใดห้ามเปิดเผยข้อมูลข่าวสารใด ก็ย่อมต้องบังคับตามกฎหมายนั้น เช่น การเปิดเผยงานว่ามีลิขสิทธิ์ต่อสาธารณชนเป็นสิทธิแต่ผู้เดียวของเจ้าของลิขสิทธิ์ (มาตรา 15(2) แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537) การห้ามเจ้าหน้าที่เปิดเผยรายละเอียดในการขอรับสิทธิบัตรการประดิษฐ์ก่อนที่อธิบดีจะสั่งให้ประกาศโฆษณาคำขอนั้นได้ (มาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522) ศูนย์ข้อมูลข่าวสารที่เอกชนผู้ให้มาไม่ประสงค์ให้เปิดเผยย่อมเป็นไปตามข้อเท็จจริง ขณะที่ได้ให้ข้อมูลข่าวสารมาว่าได้แสดงความประสงค์ไว้เช่นใดซึ่งอาจเป็นกรณีโดยแจ้งชัดหรือโดยปริยายก็ได้ การที่กฎหมายให้หน่วยงานของรัฐเป็นไปโดยได้รับความเชื่อถือไว้วางใจจากผู้ที่เกี่ยวข้อง หากหน่วยงานของรัฐไม่รักษาความไว้วางใจที่ให้ข้อมูลข่าวสารมาและกลับไปเปิดเผยเสีย ต่อไปเอกชนจะไม่เชื่อถือให้ข้อมูลข่าวสารใดๆแก่หน่วยงานของรัฐอีก

เพราะฉะนั้น อุปสรรคที่ประชาชนจะเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของทางราชการนั้นจึงอยู่ที่ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐและหากมีการอุทธรณ์คำสั่งในการไม่ให้ข้อมูลข่าวสารต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบก็จะเป็นการใช้เวลานาน ซึ่งในคดีอาญาหากใช้เวลานานออกไปอาจทำให้พยานหลักฐานที่จำเป็นสูญหายหรือเสื่อมสลายไป จึงจำเป็นที่ผู้เสียหายในคดีอาญาซึ่งเป็นผู้เริ่มต้นคดีจะสามารถตรวจสอบความคืบหน้าของคดีหรือแม้กระทั่งพยานหลักฐานที่พนักงานสอบสวนส่งไปยังพนักงานอัยการแต่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8 บัญญัติว่า ผู้เสียหายมีสิทธิในการตรวจหรือคัดสำเนาของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตนได้ต่อเมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ซึ่งความเสียหายที่เกิดขึ้นคือ พนักงานสอบสวนอาจลืมพยานหลักฐานบางชนิดที่มีผลต่อการฟ้องคดีโดยไม่ได้นำเข้าไปในสำนวน ในกรณีนี้ประชาชนผู้ได้รับความเสียหายสมควรที่จะมีสิทธิในการตรวจสอบสำนวนคดีด้วยตนเอง และสมควรที่จะมีกฎหมายบัญญัติถึงสิทธิของผู้เสียหายในการตรวจสอบสำนวนคดีหรือในการติดตามผลความคืบหน้าของคดีไว้อย่างชัดเจนในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

3.3.4 พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

สิทธิผู้เสียหาย⁴⁵ คือ ผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดทางอาญาของผู้อื่น โดยที่ผู้เสียหายไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น โดยมีสิทธิที่จะขอรับค่าตอบแทนจากรัฐได้ใน กรณีดังต่อไปนี้

1) ผู้เสียหายได้รับบาดเจ็บทางร่างกายทางจิตใจหรือถึงแก่ความตายอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดทางอาญาที่ร้ายแรงเช่น ถูกฆ่าตายรวมถึงการกระทำโดยพลาด ถูกทำให้แท้งลูก ถูกข่มขืน ถูกกระทำอนาจาร ถูกข่มขืนใจ ถูกหน่วงเหนี่ยวกักขัง ถูกลักทรัพย์ ถูกชิงทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ถูกกรรโชกทรัพย์ ถูกริดเอาทรัพย์ หรือถูกกระทำความผิดฐานบุกรุก

2) ผู้เสียหายได้รับบาดเจ็บสาหัสหรือตายจากการกระทำความผิดอาญาโดยประมาทจากการกระทำของผู้อื่น

3) ผู้เสียหายเป็นเด็ก เป็นคนชราหรือเป็นคนป่วยที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้และถูกทอดทิ้ง กล่าวคือ จะเป็นผู้เสียหายที่มีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนจากรัฐตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาพ.ศ. 2544 นั้นจะต้องเป็นความผิดที่บัญญัติไว้ทำรายการแห่งพระราชบัญญัตินี้⁴⁶

⁴⁵“ กระทรวงยุติธรรม. (2561). คู่มือ” สิทธิผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก URL: <https://www.rlpd.go.th>rlpdnew>7549-act01>. [2561, 11 กรกฎาคม].

⁴⁶รายการท้ายพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาพ.ศ. 2544 ความผิดที่กระทำต่อผู้เสียหายซึ่งทำให้ผู้เสียหายอาจขอรับค่าทดแทนได้ตามมาตรา 17 ได้แก่ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 2 ดังต่อไปนี้

ลักษณะ 6 ความผิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดอันตรายต่อประชาชน มาตรา 224 และมาตรา 238

ลักษณะ 9 ความผิดเกี่ยวกับเพศ มาตรา 276 ถึงมาตรา 287

ลักษณะ 10 ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย

หมวด 1 ความผิดต่อชีวิต มาตรา 288 ถึงมาตรา 294

หมวด 2 ความผิดต่อร่างกาย มาตรา 295 ถึงมาตรา 300

หมวด 3 ความผิดฐานทำให้แท้งลูก มาตรา 301 ถึงมาตรา 305

หมวด 4 ความผิดฐานทอดทิ้งเด็กคนป่วยเจ็บหรือคนชรา มาตรา 306 ถึงมาตรา 308

ลักษณะ 11 ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพและชื่อเสียง

หมวด 1 ความผิดต่อเสรีภาพ มาตรา 309, มาตรา 310, มาตรา 311, มาตรา 312 ทวิ, มาตรา 313

ขั้นตอนการดำเนินการมี ดังนี้

1) ผู้เสียหายจะต้องไปแจ้งความร้องทุกข์เพื่อดำเนินคดีต่อเจ้าพนักงานตำรวจ ณ ท้องที่ที่เกิดเหตุโดยเจ้าพนักงานตำรวจจะมีหน้าที่แจ้งสิทธิการได้รับค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหายหรือทายาทที่มาแจ้งความให้รับทราบถึงสิทธิที่ผู้เสียหายจะได้รับจากรัฐ

2) ผู้เสียหายจะต้องไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาลเพื่อตรวจรักษาและขอใบรับรองแพทย์ในกรณีที่ผู้เสียหายไปให้แจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอออกใบมรณะบัตร

3) ผู้เสียหายจะต้องรวบรวมเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องเพื่อยื่นคำขอรับเงินค่าตอบแทนภายใน 1 ปีนับแต่วันที่ได้อุบัติการกระทำผิด

สิทธิในการได้รับเงินช่วยเหลือจากรัฐ ในกรณีทั่วไป(Generally)

1) ผู้เสียหายมีสิทธิจะได้รับค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาลให้เท่าที่จ่ายจริงแต่ไม่เกิน 40000 บาท

2) ผู้เสียหายมีสิทธิจะได้รับค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจให้เท่าที่จ่ายจริงแต่ไม่เกิน 20000 บาท

3) ผู้เสียหายมีสิทธิจะได้รับค่าตอบแทนความเสียหายอื่นให้จ่ายเป็นเงินตามจำนวนที่คณะกรรมการเห็นสมควรแต่ไม่เกิน 50000 บาท

4) ผู้เสียหายมีสิทธิจะได้รับค่ารักษาพยาบาลที่ใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าห้องและค่าอาหารวันละไม่เกิน 1,000 บาท

5) ผู้เสียหายมีสิทธิจะได้รับค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างที่ไม่สามารถประกอบกิจการได้ตามปกติให้จ่ายในอัตราค่าจ้างขั้นต่ำในท้องที่จังหวัดที่ประกอบกิจการเป็นระยะเวลาไม่เกินหนึ่งปีนับแต่วันที่ไม่สามารถประกอบกิจการได้ตามปกติ

ในกรณีที่ผู้เสียหายเสียชีวิต (In the Case of death)

1) ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับค่าตอบแทน โดยให้จ่ายเป็นจำนวนเงินตั้งแต่ 30000 บาทแต่ไม่เกิน 100000 บาท

ลักษณะ 12 ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์

หมวด 1 ความผิดฐานลักทรัพย์และวิ่งราวทรัพย์ มาตรา 336

หมวด 2 ความผิดฐานกรรโชกหรือเอาทรัพย์ชิงทรัพย์ และปล้นทรัพย์ มาตรา 337, มาตรา 339, มาตรา 339

ทวิ, มาตรา 340, มาตรา 340 ทวิ

หมวด 8 ความผิดฐานบุกรุก มาตรา 365

- 2) ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับค่าจัดการศพโดยให้จ่ายเป็นจำนวนเงิน 20000 บาท
- 3) ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับค่าขาดอุปการะเลี้ยงดูโดยให้จ่ายเป็นจำนวนเงินไม่เกิน 40000 บาท
- 4) ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับค่าเสียหายอื่นโดยให้จ่ายเป็นจำนวนเงินตามที่คณะกรรมการ

เห็นสมควรแต่ไม่เกิน 40000 บาท

สิทธิของผู้เสียหายที่ตกเป็นจำเลย ในการขอรับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายจากรัฐ ในกรณีที่ถูกพนักงานอัยการฟ้องเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังในระหว่างที่ศาลพิจารณาคดี ซึ่งต่อมาปรากฏข้อเท็จจริงว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดและได้มีการถอนฟ้องระหว่างการดำเนินคดี หรือมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดให้ยกฟ้องจำเลย โดยข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้กระทำความผิด โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติในการขอรับค่าทดแทนความเสียหาย ดังนี้

ผู้ที่ได้รับความเสียหายจะต้องติดต่อกับเจ้าพนักงานศาลที่อ่านคำพิพากษาเพื่อขอคัดสำเนาเอกสาร โดยให้เจ้าหน้าที่รับรองสำเนาถูกต้อง และต้องยื่นคำขอภายในกำหนด 1 ปีนับแต่วันที่ศาลอนุญาตให้ถอนฟ้องหรือศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด

จากการบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้พบว่าเกิดปัญหาขึ้น โดยมีผู้เสียหายหรือทายาทของผู้เสียหายที่ถึงแก่ความตายจำนวนกว่าร้อยละ 80 ไม่ได้ยื่นขอค่าตอบแทนภายในกำหนดเวลา 1 ปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายได้รู้ถึงการกระทำความผิด ส่วนของจำเลยก็ต้องยื่นภายในเวลาเดียวกันโดยนับตั้งแต่วันที่ศาลอนุญาตให้ถอนฟ้องหรือศาลมีคำพิพากษาให้ยกฟ้องว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิด สาเหตุหลักที่ผู้เสียหายไม่ได้ยื่นคำร้องมี ดังนี้

- 1) ผู้เสียหายไม่รู้ถึงสิทธิของตนเองในการขอรับค่าชดเชย

- 2) ในการยื่นคำขอนั้นจะมีคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวซึ่งมีคณะกรรมการเพียงชุดเดียวที่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะอนุมัติจึงทำให้เกิดความล่าช้าในการพิจารณา

- 3) ในกรณีของจำเลยที่ศาลพิพากษายกฟ้องนั้น ศาลมิได้ทำคำพิพากษาให้ชัดเจนว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดแต่เป็นกรณียกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยจึงเกิดเป็นปัญหาของคณะกรรมการพิจารณาในการตีความว่าคำพิพากษาดังกล่าวเป็นการยกฟ้องว่าจำเลยไม่ได้กระทำความผิดหรือไม่

จึงเป็นเหตุผลให้มีการแก้ไขปรับปรุงเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2559 เพื่อให้เกิดความรวดเร็วในการพิจารณาโดยให้เป็นอำนาจของอนุกรรมการที่จะพิจารณาได้และปรับปรุงเกี่ยวกับความผิดทางกฎหมายที่จะให้ผู้เสียหายขอค่าตอบแทนเพิ่มขึ้น โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1) กำหนดให้มีการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิที่ผู้เสียหายมีและสิทธิร้องขอค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทนจำเลยและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญานี้ โดยให้พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ในการแจ้งสิทธิให้แก่ผู้เสียหายหรือทนายทนายของผู้เสียหาย เมื่อมีการร้องทุกข์ ส่วนกรณีจำเลย ที่ได้รับการถอนฟ้องหรือศาลมีคำพิพากษายกฟ้อง ให้เจ้าพนักงานผู้ปล่อยตัวจำเลยเป็นผู้แจ้งสิทธิในจำเลยทราบ และทั้งสองกรณีต้องมีการทำบันทึกไว้⁴⁷ ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาการไม่รู้ถึงสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนและค่าทดแทน

2) กำหนดให้การยื่นคำร้องขอทำได้ทั้งต่อคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา หรือต่อคณะกรรมการพิจารณาค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาที่ได้รับการแต่งตั้งจากคณะกรรมการฯ ได้ หรือยื่นต่อหน่วยงานอื่นที่คณะกรรมการฯ ประกาศกำหนดได้ ตามมาตรา 22 วรรคหนึ่งและวรรคสอง ซึ่งการกระจายให้ยื่นคำร้องได้ทำให้เกิดความสะดวกในการยื่นคำร้องให้แก่ผู้เสียหายและจำเลยทั่วประเทศ นอกจากนี้ การมีคณะกรรมการฯ ทำให้การพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็วขึ้น ภายใต้หลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด⁴⁸

3) ผู้ร้องขอมีสิทธิอุทธรณ์คำวินิจฉัยของคณะกรรมการฯ ได้ ต่อคณะกรรมการภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด แต่ถ้าเป็นคำวินิจฉัยของคณะกรรมการ สามารถอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง เพื่อให้ศาลอุทธรณ์ที่คำวินิจฉัยชี้ขาดอุทธรณ์ของคณะกรรมการ โดยยื่นต่อสำนักงาน หรือต่อศาลชั้นต้นที่ตนมีภูมิลำเนา เพื่อส่งให้ไปให้ศาลอุทธรณ์ คำวินิจฉัยของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด⁴⁹

4) เพิ่มเติมความผิดท้ายพระราชบัญญัติดังกล่าวให้มีฐานความผิดมากขึ้น โดยให้มีความผิดเกี่ยวกับภัยอันตรายแก่ประชาชน มาตรา 224 มาตรา 238 ความผิดต่อเสรีภาพ มาตรา 309 มาตรา 310 มาตรา 311 มาตรา 312 ทวิ มาตรา 313 ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ มาตรา 336 มาตรา 339 มาตรา 339

⁴⁷พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทนจำเลยและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2559. มาตรา 6/1.

⁴⁸พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทนจำเลยและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2559. มาตรา 22.

⁴⁹พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทนจำเลยและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2559. มาตรา 25.

ทวิ มาตรา 340 มาตรา 340 ทวิ และความผิดฐานบุกรุก มาตรา 365 ส่วนความผิดที่มีอยู่เดิม คือ ความผิดเกี่ยวกับเพศ มาตรา 276 ถึงมาตรา 287 ความผิดเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย มาตรา 288-294 มาตรา 295-300 มาตรา 301-305 และมาตรา 306-308 ยังคงเรียกค่าตอบแทนได้เช่นเดิม

ทั้งนี้กระทรวงยุติธรรมได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาความล่าช้าที่เกิดขึ้นจากขั้นตอนการตรวจสอบที่ซับซ้อนทำให้ผู้เสียหายกว่าจะได้รับค่าชดเชยต้องใช้ระยะเวลายาวนานซึ่งบางกรณีผู้เสียหายเป็นผู้นำครอบครัวจำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายในชีวิตประจำวันถือเป็นการแก้ไขปัญหที่ตรงตามความต้องการของผู้เสียหาย ทั้งนี้การเพิ่มเติมฐานความผิดที่รัฐจะชดใช้ค่าเสียหายให้นั้นก็เป็นการขยายโอกาสให้ผู้ได้รับความเสียหายจะได้รับการเยียวยาเพิ่มมากขึ้นจากเดิม แต่ในขณะเดียวกันการเยียวยาความเสียหายซึ่งในกระบวนการยุติธรรมถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายเพราะฉะนั้นในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับผู้เสียหายจึงต้องคำนึงถึงขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ โดยเฉพาะในชั้นสอบสวนที่ถือเป็นต้นทางของกระบวนการยุติธรรมที่จะต้องให้ความสำคัญไม่แพ้กระบวนการอื่นเพราะในชั้นสอบสวนนี้ พนักงานสอบสวนจะเป็นผู้เขียนสำนวนและรวบรวมพยานหลักฐานพร้อมสรุปสำนวนส่งพนักงานอัยการ จึงจำเป็นที่ผู้เสียหายจะต้องได้รับสิทธิตามกฎหมายที่จะตรวจสอบความถูกต้องของสำนวน และพนักงานสอบสวนต้องมีหน้าที่ในการแจ้งสิทธิเหล่านั้นให้ผู้เสียหายทราบเพื่อเป็นการแจ้งให้ผู้เสียหายรับรู้สิทธิตามที่รัฐกำหนดเมื่อตกเป็นผู้เสียหาย ทั้งยังเป็นการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจนให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง เพื่อเป็นการลดการแทรกแซงจากบุคคลภายนอกหรือฝ่ายผู้ต้องหาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3.3.5 คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่ 419 / 2556

คำสั่งนี้ใช้กับ การอำนวยความสะดวกยุติธรรมในคดีอาญา การทำสำนวนการสอบสวนและมาตรการควบคุม ตรวจสอบและเร่งรัดการสอบสวนคดีอาญา

ในคำสั่งนี้ “การรับแจ้งความ” หมายถึง การที่พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องได้รับแจ้งเรื่องราวต่างๆ จากผู้ที่มาแจ้งยังหน่วยงานที่มีอำนาจสอบสวนทั้งที่ไม่เกี่ยวกับคดีอาญา และเกี่ยวกับคดีอาญา

“การแจ้งความที่ไม่เกี่ยวกับคดีอาญา” หมายถึง การที่ผู้แจ้งมาแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งไม่ใช่คำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษเพื่อให้ดำเนินการหรือขอรับบริการในเรื่องอื่นๆที่ไม่เกี่ยวกับคดีอาญา

“การแจ้งความที่เกี่ยวกับคดีอาญา” หมายถึงการที่ผู้แจ้งมาแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจถึง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งเกี่ยวกับการร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษในคดีอาญาทั่วไป หรือคดีจราจรทางบก

“สำนวนการสอบสวน” หมายความว่า บรรดาสรรพเอกสารทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับคดีที่ พนักงานสอบสวนได้รวบรวมไว้ เช่น บันทึกคำให้การของผู้ที่พนักงานสอบสวนหรือเจ้าพนักงานอื่น เป็นผู้ทำ เอกสารที่ยื่นเป็นพยาน คำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษที่ยื่นต่อเจ้าพนักงาน เพื่อประสงค์ ทราบข้อเท็จจริง และพฤติการณ์ต่างๆอันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกล่ามทาเพื่อที่จะรู้ตัวผู้กระทำ ความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา⁵⁰

ในการอำนวยความสะดวกในคดีอาญานั้นตามคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 419/2556 ได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจรับแจ้งความโดยคำนึงถึงการบริการประชาชนเป็นหลัก โดยได้ กำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องรับแจ้งความและให้บริการทุกเรื่องโดยให้ปฏิบัติ ดังนี้

1) การดำเนินการเมื่อได้รับแจ้งความ⁵¹

เมื่อมีผู้มาติดต่อราชการที่หน่วยงานที่มีอำนาจสอบสวน ไม่ว่าจะด้วยเรื่องใดๆให้เจ้าหน้าที่ ตำรวจซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ในขณะนั้นทูลนายอำนวยความสะดวก รวมถึงให้คำแนะนำที่ถูกต้องอย่าง รวดเร็วห้ามมิให้หลีกเลี่ยงหรือละเลยหรือปิดความลับหรือ

เมื่อมีผู้มาแจ้งความที่ไม่เกี่ยวกับคดีอาญา และพูดได้แจ้งความมีความประสงค์จะแจ้งไว้ เป็นหลักฐานเพื่อประกอบการยืนยัน รับรอง หรือตรวจสอบ ให้พนักงานสอบสวน หรือเจ้าหน้าที่ ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องบันทึกคำแจ้งความนั้นในสมุดรายงานประจำวันรับแจ้งเป็นหลักฐานส่วน การแจ้งเอกสารหายให้บันทึกการรับแจ้งไว้ในสมุดรายงานประจำวันรับแจ้งเอกสารหาย

เมื่อมีผู้มาแจ้งความที่เกี่ยวกับคดีอาญา ให้พนักงานสอบสวนทูลนายฟังระลึกละเอียดอยู่เสมอว่า ผู้เสียหายร้องทุกข์หรือผู้กล่าวโทษ อาจกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนได้และพนักงานสอบสวนมี หน้าที่ต้องรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษตามกฎหมายไม่ว่าเหตุจะเป็นจริงหรืออ้างหรือเชื่อว่าเกิด ภายใต้อำนาจการสอบสวนของตนหรือไม่ก็ตามห้ามปฏิเสธว่าเหตุมิได้เกิดในเขตอำนาจตน และให้ดำเนินการ ดังนี้

การรับแจ้งความที่เกี่ยวกับคดีอาญาซึ่งได้เกิด หรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดภายใต้อำนาจ ของตน โดยให้พนักงานสอบสวนรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษตามระเบียบว่าด้วยการรับคำร้อง ทุกข์หรือกล่าวโทษ โดยให้บันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับการรับคำร้องทุกข์หรือกล่าวโทษไว้ใน

⁵⁰ คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 419/2556 บทที่ 1 ข้อ 4 หน้า 2-3.

⁵¹ คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 419/2556 บทที่ 2 ข้อ 1 หน้า 6.

สมุดสารบบการดำเนินคดีอาญาทั่วไป หรือสมุดสารบบการดำเนินคดีจราจรทางบก ไม่ว่าจะเป็ นกรณีที่เปรียบเทียบปรับในวันที่ได้รับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษได้หรือไม่ก็ตาม หรือทำสำนวนการสอบสวนและลงรายงานประจำวันเกี่ยวกับคดี แล้วรีบดำเนินการสอบสวนโดยไม่ชักช้า หากมีกรณี การร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษในความผิดอาญาซึ่งมิได้เกิดในเขตอำนาจของตนหรือที่เกิดนอก ราชอาณาจักร ให้รับแจ้งความโดยลงรายงานประจำวันเกี่ยวกับคดีไว้ หลังจากนั้นให้ส่งเรื่องไปยัง พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่รับผิดชอบเพื่อดำเนินการสอบสวนต่อไป ซึ่งการรับแจ้งความที่ยัง ไม่แน่ชัดว่าความผิดอาญาได้เกิด หรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิดภายในเขตอำนาจของตนให้พนักงาน สอบสวนดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 19

โดยเหตุผลของการออกคำสั่งนี้ คือ อำนาจความยุติธรรมในชั้นสอบสวนให้แก่ผู้เสียหายเพื่อให้ ผู้เสียหายนำคดีของตนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและในขณะเดียวกันก็เป็นแนวทางให้พนักงาน สอบสวนรับคดีทุกคดีที่มีผู้เสียหายมาร้องทุกข์เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกและเป็น การอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนผู้ที่มาขอความช่วยเหลือในด้านคดีความจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

2) การแจ้งผลความคืบหน้าการสอบสวน⁵²

เพื่อเป็นการสื่อสารและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับผู้แจ้งความร้องทุกข์หรือ กล่าวโทษ รวมทั้งผู้ที่ได้รับความเสียหายในคดีจราจรทางบกซึ่งมิใช่ผู้ต้องหา หรือญาติของผู้ตายใน สำนวนชั้นสูตรพลิกศพ ได้รับทราบความคืบหน้าผลการดำเนินการของพนักงานสอบสวน ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียมกัน จึงให้พนักงานสอบสวนถือปฏิบัติ ดังนี้

คดีทุกประเภทที่มีผู้มาแจ้งความร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนให้แจ้งความ คืบหน้าผลการดำเนินการให้ผู้ร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ รวมทั้งผู้ที่ได้รับความเสียหายในคดีจราจร ทางบกซึ่งมิใช่ผู้ต้องหา หรือญาติของผู้ตายในสำนวนชั้นสูตรพลิกศพทราบ โดยให้พนักงาน สอบสวนเจ้าของสำนวนหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายมีหน้าที่แจ้งความคืบหน้าของคดีให้ผู้ร้องทุกข์ หรือกล่าวโทษทราบ โดยให้แจ้งผลความคืบหน้าของการสอบสวนให้ผู้ร้องทุกข์หรือผู้กล่าวโทษ ทราบให้ทำเป็นหนังสือแจ้งความคืบหน้าการสอบสวน โดยมีระยะเวลาในการแจ้งความคืบหน้าผล การสอบสวน ดังนี้

⁵² คำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 419/2556 บทที่ 2 ข้อ 1.2 หน้า 7.

ครั้งแรกเมื่อครบกำหนด 30 วันนับแต่วันรับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ

ครั้ง 2 เมื่อครบกำหนด 60 วันนับแต่วันที่แจ้งครั้งแรก

ครั้ง 3 เมื่อสรุปสำนวนการสอบสวนส่งพนักงานอัยการ ทั้งนี้หากมีการออก

หมายจับหรือจับกุมผู้ต้องหาได้ก็ให้แจ้งผู้ร้องทุกข์หรือผู้กล่าวโทษทราบด้วย

โดยในการแจ้งผลการสอบสวนนั้นยังคงเป็นขั้นตอนที่ขาดประสิทธิภาพเนื่องจาก เป็นเพียงคำสั่งของสำนักงานตำรวจแห่งชาติยังไม่ได้บัญญัติเป็นกฎหมาย การลงโทษแก่ผู้ที่ฝ่าฝืนคำสั่ง ยังคงเป็นเพียงโทษในทางวินัยเท่านั้น ซึ่งการแจ้งถึงผลความคืบหน้าของคดีเป็นสิทธิของผู้เสียหาย หรือแม้กระทั่งผู้ต้องหาเองก็สมควรที่จะได้รับรู้ถึงความคืบหน้าของคดี หากวิเคราะห์ถึงคำสั่งนี้แล้ว จะพบว่า สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้คำนึงถึง สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล รวมถึงสิทธิใน กระบวนการยุติธรรมเพราะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550⁵³ ได้กำหนดถึง สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมไว้ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มี

⁵³รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550. มาตรา 40. บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

- (1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง
- (2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่อง การได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณา โดยผู้พิพากษาหรือตุลาการ ที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง
- (3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม
- (4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง
- (5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ
- (6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ
- (7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้องรวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว
- (8) ในคดีแพ่ง บุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ”.

การแก้ไขปรับปรุง ในเรื่องสิทธิของผู้ต้องหาทางสำนักงานตำรวจแห่งชาติจึงปรับปรุงแก้ไขคำสั่งดังกล่าวให้ซึ่งเป็นการภายในเพื่อให้เกิดการเร่งรัดในการสอบสวนคดีอาญา แต่การอำนวยความสะดวกของพนักงานสอบสวนยังคงขาดประสิทธิภาพเนื่องจากยังไม่มีมาตรการในการตรวจสอบการปฏิบัติของพนักงานสอบสวนอย่างจริงจัง

ซึ่งเมื่อพิจารณาจากคำสั่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ 419/2556 ในเรื่องการอำนวยความสะดวกให้ผู้เสียหายแล้วจะเห็นได้ว่า มีการกำหนดถึงมีการกำหนดถึงวิธีการปฏิบัติของพนักงานสอบสวนไว้ในส่วนของการรับแจ้งความ การแจ้งความคืบหน้าของคดี กล่าวคือ คำสั่งนี้มีผลบังคับใช้กับพนักงานสอบสวนในการอำนวยความสะดวกให้ผู้เสียหาย แต่ยังไม่มียกผลที่บังคับใช้ในทางกฎหมายทำให้ประชาชนไม่สามารถโต้แย้งได้หากพนักงานสอบสวนไม่ปฏิบัติตามทำให้สิทธิของผู้เสียหายในชั้นสอบสวนยังถูกละเลยอยู่มาก เนื่องจากไม่มีการบัญญัติกฎหมายให้ชัดเจน

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่าในต่างประเทศไม่ว่าจะเป็น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ญี่ปุ่น ได้มีการบัญญัติถึงสิทธิของผู้เสียหายไว้อย่างชัดเจน ในเรื่องของสิทธิของผู้เสียหายทั้งก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแล้วมีสิทธิอะไรบ้าง เช่น ติดตามความคืบหน้าของคดี ตรวจสอบพยานหลักฐาน และได้รับแจ้งถึงระยะเวลาในการทำคดี ต่างจาก สิทธิของผู้เสียหายตามกฎหมายไทยที่ไม่ได้มีการบัญญัติไว้โดยตรง แต่มีบัญญัติไว้อย่างกว้างในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา(แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2) พ.ศ.2559 แต่ก็ยังไม่สามารถคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ